

ANUL VII.

CLUJ,

1909.

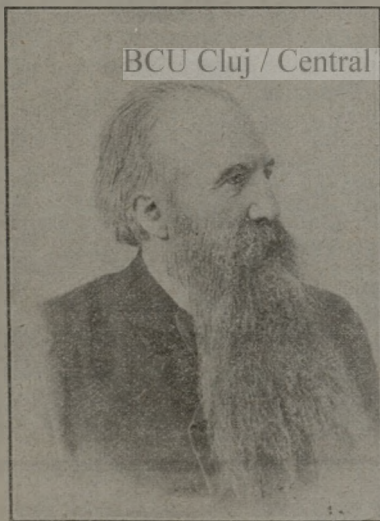
RĂVAȘUL

REVISTĂ CULTURALĂ ILUSTRATĂ

Apare lunar sub direcțiunea unui Comitet.

Intemeiatorul revistei: Dr. Elie Dăianu.

Cuprinsul Nr. 10—11.

Chimistul NICOLAE TECLĂU

- I. AGĂRBICEANU: Duhul băilor.
 VIDU RUSMIN: Jalea mea (poesie)
 ȘTEFAN TAȘEDAN: Poezii scoase din
 viața poporului român din Bihor.
 FRIEDERIC HEBBEL: «Maria Mag-
 dalena», tragedie în 3 acte, trad.
 de: I. E. TOROUȚIU.
 T. MURĂȘAN: În Aeterna (poesie)
 A. GLADU: «Scriitori și scrieri»:
 Veronica Micle: Poezii; Emil
 Gârleanu: «Bătrânii»
 G. SIHASTRU: Cântece (poesie).
 AL. CIURA: Notițele unui dascăl:
 La gura băii.
 ** Din «Meditații asupra Evan-
 gheliilor» de Dr. O. Prohászka.
 DR. E. D.: Iubileul unui învățat
 român.
 Cronică. — Cărți—Reviste—Ziare

Prețul abonamentului: Pe an 10 cor.
 În străinătate 12 cor.

Adresa: Cluj (Kolozsvár) str. Jókai 6.

Tipografia «Carmen» Petru P. Barițiu în Cluj (Kolozsvár). Telefon 756.

Intre băncile mai mari

„ECONOMUL“

din CLUJ—KOLOZSVÁR

oferă, pe lângă garanția cea mai mare, procentul cel mai avantajos pentru depuneri spre fructificare.

Depunerile se plătesc de regulă, amăsurat cu situația casei, imediat și fără abdicere.

Depuneri se pot trimite și prin poștă pe speșele institutului.

Pentru depuneri de ale bisericilor și instituțiilor culturale și filantropice se fac condițiuni excepțional de favorabile.

Capital acționar și rezerve . . .	». 620.000
Depuneri	» 1,500.000
Esconturi	» 2,300.000

BC Casej nouă sistemiv Anhe in bnsigurdj contra focului și spargerii pentru depozite.

Casete Selfmen pentru mici economii.

Condițiuni favorabile pentru discounturi de cambii și pentru împrumuturi ipotecare.

Filiale în Gherla, Mureș-Ludoș, Panteu.

Expozitură în Aiud, cari asemenea primesc depuneri și fac toate operațiunile de bancă.

Direcțiunea.

La

Tipografia „Carmen“ Petru P. Barițiu în Cluj

Ferencz József-ut Nr. 58

se află toate cărțile și documentele pentru **Reuniuni Raiffeisen.**

La dorință să pot căpăta și timbrate.

RĂVAȘUL

Editor și redactor resp.
Petru P. Barițiu

Adresa: Cluj, Jókai u. 6.
Abonamentul pe 1 an 10 cor.
» pe o jumătate de an 5 cor.

Intemeietorul revistei:
Dr. E. Dăianu.

Duhul băilor.

Toată ziua plutiseră neguri lăptoase peste sat. În restimpuri se ridicau ca uriașe lințoiri distrămate, și numai fășii suptiri fumurii atârnav pe umerii dealurilor înalte, ca aburii din respirarea domoală a unor monstriei. Apoi iar se coborau greoaie. Umezeala rece pătrundea nevăzută din văzduh, ajungea la os, și-i făcea pe oamenii să se astringă, să se ghemuiască în vestminte. Înserarea veni în ziua aceea ca o binecuvântare. Când lampa se aprinse în birtul de peste drum, și aruncă prin aerul umed o slabă dără de lumină, mă strecurai încet spre crișmă să beau un must, că chiar trecuse culesul și crijmărița aduse în trei buți must dela țară. În odaia în care am intrat era foc și bine, și mustul ce-l beam dăduse puțin în ferbere, perduse mult din dulceață. Stam și mă gândeam, în toropeala plăcută ce mi se strecura în trup, la vremea urâtă de-afară, la iarna ce avea să vină. Și mă gândeam: Grea iarnă pentru bieții oameni! Bucatele scumpe foc, munca neplătită, aur în băi nici un grăunte.

Vr'o trei români deschisără cu sgomot ușa, și intrară trototind din cizmele pline de tină.

— «Bună seara, domnule Ispas», zise Petru Rarului suflând prin mustățile mari, umezite.

— Bună să-ți fie inima Petre. Da ce mai vânturi?

— «Vânturi rele d-le. Ne apucă iarna fără mălai la copii, zise el, izbinduși pălăria mică pe-o laviță. Da cum văi Dta ai apucat calea cea adevărată. Numai un must gol, domnule Ispas, asta-i băutură pentru femei. Ci mestecă Dta mustul cu vin vechiu, ș'atunci ești bărbat în regulă.»

Și el, cu cei doi, se așezară la masa mea șiși porunciră must și vin vechiu.

— «Acum domnule Ispas» — zise a Rarului, după ce bău, — «eu am să-ţi spun D-tale o vorbă. Da o vorbă ca o sută. Ai să ții cu mine la o baie nouă. N'ai să-ți dai banii deageaba, de asta una stau eu bun».

— Și la ce baie anume, bade Petre? Am auzit c'ați lăsat baia dela Măgură, și pare-mi-se, acolo mai era nădejde.

A Rarului mă primi batjocoritor.

— Adecă și D-ta crezi că eu sunt prost? Aș părăsi eu o baie dacă n'aș ști că toată truda ce-o pui acolo e în zădar?

— «Asta una la dreptul vorbind n'o poate ști nime, bade Petre în sinul pământului cine să poată pătrunde!

— Ei, iacă D-ta nu ești băieș. Dacă ai fi D-ta băieș și ai fi lucrător pe o baie, n'ai vorbi așa. Știe băieșul când să părăsească o baie, Numai vezi bine, la asta trebuie om cu credință în Dumnezeu.

— «Dar de unde poate ști? zic eu. Nu vedem în fie care zi cum se pune muncă peste muncă și nu se mai dă de aur?»

Petru Rarului bău paharul, privi la cei doi băeși de lângă el, și clătină din cap.

— «D-ta n'ai să mă înțelegi numai dacă vrei. Dacă nu voești îți pot toca la ureche un an de zile și n'ai să mă crezi. Eată ce-ți spun eu D-tale: Sunt semne, pe cari dacă le ia în seamă băieșul nu muncește în zădar. Pentruce îmi zic eu rugăciunile, când întru în baie? Ca Dumnezeu să'mi ajute. Și cum îmi ajută Dumnezeu în băieșag? Așa, că prin semne mă povățuește să merg unde-i munca, și tot prin semne mă întoarce înapoi de unde-i munca zădarnică.

— Drept are Petru, zise Ion Vintilă, o namilă de român încruntat. Sânt semne, numai cât nu le vede, nu le aude fiește cine. Când a fost să fie aurul cel mult la *Fauri*, ce crezi, că n'au fost semne? Băiam vr'o opt inși afund în sinul pământului. Opaițul abia ardea, că eră un aer înădușit și acru. Și într'o după amiază ne pomeneam, cum izbeam cu ciocanele, că înaintea noastră în stâncă începură de-odată să bată din ciocane o mulțime de băeși. Noi înlemniam, și ascultam. Dar să mai auzim ceva?

Ferit'a sfântul.

Începem iar, încep și ei. Stăm iar, se opresc și ei. Și făceau un vuet ș'o larmă, și se auziau bolovanii prăbușindu-se, de gândiam, că are să se surpe tot muntele. Atunci îngroziți, asudați de frică, plecăm în grabă să eșim. Și părea că acolo în zidul de stâncă începură să rădă de-odată o mulțime de glasuri. Și cum fugiam auzirăm deo-dată un glas strigând aspru și răgușit: Hocmanel Hocmanel!

Când am eșit, băeșii de-afară ne priviră uimiți. Eu merg la hocman și-i spun: «Hocmane, noi în fruntea băii nu mai lucrăm!»

Dar se nimerise chiar Nuțu Natului hocman, și-l știți cât eră de aprig omul acela. Ne luă pe toți opt, cari am eșit, și supt puterea jurământului, ne porunci să-l urmăm în baie. Mergea înainte fără teamă mergea mânios, și din când în când îi scăpa din gură câte-o înjurătură strajnică. «Muerilor, mă, voi băeși sunteți? Voi sunteți niște spărie-vrăbii» Nu știu de ce, dar mie'mi înghețase sufletul, și'mi veniă să merg să'l prind pe hocman și să'l duc cu puterea afară din baie. Ajunserăm ca la zece pași de fruntea băi unde lucrarăm. Dar de-aici noi n'am mai vrut să facem nici un paș, cu toată porunca hocmanului. Atunci el, luă ciocanul și sfredelul dela mine, se apropie de stâncă și începu a bate, N'a dat însă a doua oară cu ciocanul: un întreg colț de stâncă se prăbuși și-l făcu pe bietul om chisăliță. Abia dup'o zi îl puturăm aduna de supt dărământuri. În ruptura din părete găsirăm aurul cumu-i mămăliga. Și de-aci încolo nu se mai auziră băind în stâncă.»

Își umplură păharele, băură, și vedeam cum au rămas toți trei duși pe gânduri.

»Dar' bine oameni buni, zic eu, D-nia voastră chiar credeți în minunile acestea? Nu știți că în pământ nu trăește nici o ființă ome-nească, că nu este vâlvă, că nu-i duh al băilor, și că toate poveștile acestea nu sunt decât numai închipuiri?

Petru Rarului mă privi foarte serios. «Domnule Ispas, îmi zise eu n'aș vrea ca D-ta să pățești ceva rău. Doamne ferește. D-ta ești om bun, și de-aceea te rog să nu-ți bați joc de lucrurile sfinte. Ne crezi D-ta pe noi beți, ori mueri fricoase să spunem povești? Eată eu sunt om trecut de-acum, dar în viața mea n'am știut ce-i frica. Ei bine, eu însu-mi am auzit și alte semne, eu am chiar văzut, cum te văd pe D-ta.

A Razului spuse cuvintele cu multă convingere, și fără voie a simțit un fior rece cum îmi trecu ca un fulger prin trup.

— «Nu-i bine — îmi zise el — să vorbești cu necredință de ceea ce nu se văd. Căci duhurile sunt vecinic lângă noi, ne aud, ne cunosc și pe urmă își răsbună. Să vă spun acum ceea ce-am văzut eu cu ochii. Băiam pe Vâlcoiu. Eram mulți orțaci, și cum e baia departe de sat mergem cu merinde pe câte-o săptămână. Munca nu contenia nici ziua nici noaptea. Băiam pe rând: odată șease câte patru ceasuri apoi aceia eșiau și mergeam alți șease tot pe atâta vreme. Lucram de trei ani acolo cu mare nădejde. Aveam s'ajungem o vână pe care o nimeriseră dintr'alt punct bătrânii, o vână bogată de aur.

Odată, era sară și lună ca ziua, eu și cu alți cinci așteptam să înțrăm pe baie. Și numai iată că se zărește pe creasta muntelui ca un fum ușor, alb, care se tot apropia de noi. A dat într'o curmătură și nu

t'am mai văzut. Dar' când să ne sculăm să intrăm pe baie, iată un bătrân înalt, cu barba mare albă, ca de argint, așa lumina în lună, răsare înaintea noastră. Nu ne zice nimic, se uită numai la noi cu doi ochi mari de gheață, se uită, clatină din cap, și intră pe baie el înaintea noastră. Vesmintele pe el luminară încă puțin, cum dispăru în pământ apoi n'am mai văzut nimic. Noi nu ne-am întrebat cine să fie, știam cu toții cine e, dar nici nu cutezarăm să intrăm pe baie. Atunci iată că cei șease băeși eșiră obosiți, își trântiră uneltele și să pregăteau să imbuce ceva.

— «Voi nu v'ați întâlnit cu nime pe baie, măi feciori» — îi întrebăm noi.

— Cu cine să ne întâlnim? — ne ziseră ei mirați.

— Nu v'ați întâlnit. Bun. Atunci mergem, zic eu. Ne ziserăm «Tatăl nostru», ne făcurăm cruce și intrarăm.

Ne gândiam și nu știam nici unul cum să ne tâlcuim arătarea aceasta. Încă nime nu mai văzuse așa ceva. În fruntea băii da, acolo se puteau înțelege toate semnele, cari veniau din lăuntru. Dar o arătare, un semn la gura băii, nime nu știa ce are să însemneze. Înaintam noi cu inimile strănse, dar cu mare nădejde în Dumnezeu, că nu ne va lăsa.

Pela mijlocul băii, rămaserăm deodată înghețați. Se făcu lumină mare, lumină orbitoare, baia părea largă cât o biserică, și'n mijlocul acelei biserici sta bătrânul pe care'l văzusem, sta cu ochii închiși, cu brațul drept ridicat, și auzirăm ca un șuer de vânt ș'apoi se auzi de trei ori, ca glasul cel mai curat omenesc: «Nu-i, și nu-i, și nu-i!» Opațiile noastre se stinseră în lumina cea orbitoare, și îndată după cuvintele acelea se făcu în jurul nostru un întunec de mormânt. Abia ne-am aprins fitilele, și ne întoarserăm. Ceilalți nu dormeau. I-am trezit și le-am spus tot ce am văzut și auzit. Dar vezi bine, nici ei n'au crezut, cum nu crezi d-ta, d-le lșpas. Noi, cei șeasă, n'am mai băit acolo nici un ceas: știam că aur nu-i. Ni s'a spus și am crezut. Ceilalți însă ne crezură nebuni și am muncit mai departe. Știi D-ta, d-le lșpas, cât au mai muncit? Patru ani în capăt. Și când gândiam că am ajuns la noroc, au spart de-odată într'o mâncătură mare: băiseră acolo bătrânii și nici un fir de aur nu le-au lăsat»

A Rarului îmi povesti toate acestea cu atâta siguranță, încât mă convinse. Și acum începu să mă învăle o taină mare, o frică aproape copilărească. Cerui și eu vin vechiu și băui alături cu dânșii. Tăcăm cu toții și eu mă gândiam: oare să fie într'adevăr simbură de adevăr în atâtea istorii înșirate de oameni? Să fie duhuri în pământ, pe pământ, să fie stafii și câte minuni toate?

A Rarului părea că mi-a găsit gândurile.

— D-voastră — îmi zise el — cari trăiți o viață scriind la masă și plimbându-vă puțin seara, n'aveți de unde ști lucruri de-acestea. Dar de-aci nu urmează că ele nu sunt. Ia să te pui D-ta să muncești ca mine, să-ți lipești sufletul și trupul de pământ și de toată viața ce iasă din pământ, și ai vedea că altfel ai judeca. Ia să te pui D-ta să umbli noaptea întreagă, când doarme și aerul parcă, să vezi atunci câte taine, câte înțelesuri din viață nu-ți pătrund în suflet. Ai înțelega atunci că trăesc în aer, în pământ, în apă, nenunțate puteri, cari câte-odată se nbracă în forme văzute și se arată oamenilor.

«Așa este — zise Manoilă, care până acum tăcu. Și noaptea chiar are puterea ei. Și-i zice la acest stăpân al întunericului «Patronul nopții». Eu l'am văzut odată pe dealul băilor. Era iarnă, un pui de ger te frigea pe față, pe mâni, dar nu viscolea. Zăpada acoperea pământul rotunzindu-l, și eu veniam scărțâind din cizme pe dealul băilor. Și eată chiar pe creasta dealului venia în tropul calului sur un ghinărar. Hainele pe el, frânele, scărițele pe cal, ardeau în aurul cel mai curat. Și nu se auzia mersul calului, părea că nu se atinge de pământ. După el la doi pași veniau doi aghiotanți, cu dreptele pe săbiile de argint. Dintr'untăi credeam eu că va fi pădurarul cel mare. Cine știe pe unde a fost să inspecteze pădurile și a înopțat pe drum. Dar îndată mi-am tras pe seamă. Asta nu-i cal, astea nu-s haine de pădurar. Dar n'am stat să judec mult. Am plecat repede acasă, și abia m'am putut liniști. Dimineața de dimineață am fost în dealul băilor: să văd eu urmele cailor. Nu ninsese, nu bătuse vântul trebuiau să se cunoască. Dar acolo sus era așa cum bănuisem: nici o urmă. Neaua neatinsă, numai cizma mea se cunoștea, altceva nimic. Și spun și alții, c'asa trece patronul nopții, ca un fulger, și într'o noapte cutrieră întreg pământul.

De-aici încolo începură istorisirile celea mai ciudate. De-un șap, de-o scroafă, de-un bivoli, care s'a luat noaptea după cutare și cutare din sat, de-o pară de foc ce izbugnește în toată noaptea pe Vâlcoi, de oameni, cari se scoală din mormânt. Și dus ca de-o apă mare, în seara aceasta posomorâtă de toamnă, ascultam, credeam tot ce mi se povestea, vedeam chiar îngrozitoarele arătări. Eu care nu credeam înainte, și nu cred azi în toate minunile acestea, atunci seara vorbiam cu patimă, toate povestirile misterioase. Așa că dela o vreme îmi veni convingerea, că nu-i nimic mort în lume. Până și o peatră, un râu, un arbore cine știu ce vor fi...

Când mi-am luat seara bună și-am plecat spre casă, am deschis ușa cu multă teamă. Credeam că pot să-mi ese de-odată în cale

mii de vedenii. Şi mai aies mă temeam grozav de scroafa cea neagră, de care spuneau c'a urmărit pe un creştin din sat până la el acasă, tot grohotind, tot gata să-l sfăşie.

Acasă la mine era întunec. Am trezit slujnica, am pus'o să-mi aprindă lampa, şi atunci zări uimit pe masa mea de scris un plic alb. Îmi fulgeră prin cap, că de bună seamă vr'o fiinţă nevăzută începe să se amestece în viaţa mea. Târziu abia cutezai să deschid. Cetii în fugă: «Dle Ispas! Te-am căutat de două ori în seara asta. Măne dimineată vin ear. Să fii acasă. E vorba de un profit curat de peste doue mii. Subscris I. Valter — agent de vinuri». Şi în seara aceea am binecuvântat pe Valter şi pe toţi agenţii. Ca o mângâiere, ca o ploaie răcoritoare, care te aşteaptă, mi-au venit în minte afacerile mele, am deschis conturile, am început să calculez, şi de bucurie, că am scăpat de nebunie, pe care o simţeam cum se aproprie de mine, mă simţeam în stare să desleg în noaptea aceea toate problemele matematice.

Şi vezi Dta — îmi zise la urmă dl Ispas — din seara aceea tot mi-a remas ceva teamă în suflet. Şi nu ştii dta ce teamă. Nu de stafii ori de draci, ci alta, cu mult mai mare». El îşi duse mână la frunte, o apăsă, şi'o trecu apoi prin păr şi-mi zise: «Ce-ar fi dacă într'adevăr ar exista şi alte fiinţe raţionale, nu numai noi oamenii? Vezi eu nu mă ocup cu gândurile acestea şi totuşi îmi pare că atunci ar trebui să se schimbe lumea şi toată viaţa oamenilor. Atunci, după gândirea mea de mii de afaceri, de negoţuri, ar trebui să urmeze o bancrută universală în toată activitatea omenească. Nu-i așa?

«Poate să ai dreptate dle Ispas. Dar eu nu mă pricep la lucrurile acestea» îi răspunsei.

Şi Dl Ispas remase pe gânduri, privind undeva departe, nedumeri...

I. AGÂRBICEANU

J A L E A M E A

Şi mă cuprind duioose doruri . . .
Pornit în larg cuprins de jele
Pribeagul gând îşi prinde sborul
Pe calea trist'a vieţii mele.

Născut cu floarea de pe câmpuri
În roaua sfânt'a dimineţii,
Atâta jale-mi picurară
În suflet clipele vieţii.

Copilul înfrăţit cu fluturi
Din câmpurile de mătăasă
Ştiam de satul nostru numai,
De-o mamă ce m'aşteapt'acasă.

Ştiam de-o dragoste'a bunicii
Şi de-o poiană prinsă'n floare,
De-o prietinie neuitată
Cu Niculiţă din răzoare.

Ştiam în sufletul de mamă
Atâtea vrăjii şi soapte blânde;
Pân' a plecat . . . lăsând durere
Şi jale inimii plâpânde

Copilul frate cu poiana
Uitat'am fluturii şi valea . . .
Pornit demult la 'nvăţatură,
Azi ştiu să-mi plâng în taină jalea.

Vidu Rusmin,

Icoane din viaţa poporului român din Bihor

1700—1748.

III. Înlăturarea lui Ioan Pop din archidiaconie, denumirea lui Paul László de Kis-Kaszon, turburările urmate de aci.

În 1702 trece episcopul A. Benkovits la cele veşnice, lăsând de moştenire urmaşului său, contelui Emeric Csáky, unirea Românilor.

Acesta încă nici nu-şi ocupă bine scaunul episcopesc şi deja dă porunci canonicului Mihaiu Kebell, să facă tot posibilul pentru convertirea Românilor.

În 1711 îl aflăm pe M. Kebell între Români din jurul Beiuşului; drept că nu operează cu mare succes, căci beiuşenii îi spun verde, să aducă scrisori dela vlădicul Munteniei Affatim(?) şi dacă acesta va aprobă propunerile lui Kebell, bucuros vor trece, la dincontră nu¹⁾. Mult împiedecă reuşita ostenelelor lui Kebell, că el nu stăpânia limba română, iar Români foarte puşini, ori poate de loc nu se vor fi aflat cari să vorbească ungureşte.

La 1712 se află un săcuiu, anume preotul Paul László, fost pleban în Şimleu, care ştie româneşte. Amovat fiind din parochia sa, se angajază de misionar pentru români. M. Kebell îl primeşte foarte bucuros; îl denumeşte tot în anul acela de pleban în opidul Beiuş, cu îndătorirea, ca din resputeri să lucre în interesul unirei Românilor. În 1713 îl denumeşte episcopul Csáky de canonic şi totodată archidiacon peste Români.

Paul László se pune la lucru. La început îi se părea uşor de tot. Episcopul Csáky, ca să înlesnească lucru, promite, că pe preoţii, cari vor trece la unire, dacă nu vor avea sat el însuş îi va susţinea; şi în general pre toţi îi eliberează de dijmă, robote, s. a.

Râvna, cu care Csáky şi în deosebi archidiaconul Paul László au îmbrăţişat cauza Unirii, se părea la început de ajuns, spre a o duce la isbândă. Pater László, cum îl numiau Români, de abia cerea dela

1) Dl. V. Banyitay, op citat. pag 35.

episcop ceva ajutor, judecând, că prin simpla sa prezență va încătuşa inimile și va produce convingeri în sufletele miilor de credincioși. Evenimentele următoare însă au dovedit chiar contrarul.

Școala din Oradea, împreună cu capela, consistorul constituit din preoți uniți, apoi pecetea arhidiaconului — lucrurile și instituțiunile cerute de Pater László — chiar de s'ar fi și realizat, încă tot n'ar fi impus preoților; cu atât mai puțin mirenilor! Ar fi trebuit, ca episcopul să țină samă și de ambiția persoanelor, precum și de instituțiunile înrădăcinate deja în inimile Românilor.

Denumirea de arhidiacon preste Românii uniți a Paterului László a produs mare supărare în inima multora și mare înverșunare în pieptul fostului arhidiacon al Românilor bihoreni, Ioan Pop.

Protestantismul, pre lângă multele-i rătăcirii, scăderi, greșeli și amărăciuni, a avut și o însușire bună, anume că a cultivat simțul național în poporul prins în mregele lui. De aici supărarea poporului român, carele trecuse deja prin școala protestantismului. Românii se vedeau lipsiți de conducători firești și aruncați în brațele unor străini, cari nu vreau sau nu puteau să-i priceapă.

Să nu cugete cineva, că poporul acesta, de mult frământat de ideile unirei, nu s'ar fi supus tot atât de bucuros, încă și mai bucuros, decât calviniei, dacă unirea ar fi fost propagată de bărbați români, cari să-i fi știut arată foloasele atât cele sufletești, cât și cele materiale. În cazul acesta nu i-ar fi năcăjit în continuu ideia fixă, că ei se lapadă de legea lor adevărată românească, făcându-se «papistăși», adecă «draci»²⁾ precum auziau tot mereu dela confrății lor neuniți sârbiți.

Cel mai mare rău l'a produs înlăturarea din arhidiaconat a lui Ioan Pop, arhidiaconul Orăzii și al Bihorului.

Ioan Pop eră om ambițios, și de altfel nu bucuros a fi abzis el de favorurile, de drepturile și venitele, ce erau împreunate cu această poziție. Este știut, că slujba protopopilor sub domnia protestantismului eră cea dintâie după vlădica, ba în unele părți protopopii aveau tot acele prerogative și drepturi ca și episcopii. Aveau dreptul de a conferi parohii, de a strămută preoții în tractele lor (din cause juste) dela o parohie la alta; de a dà dispensațiuni dela mai multe piedeci împiedecătoare de căsătorie³⁾; cari toate erau împreunate cu venite, cu oarecare cvant de vanitate, respective o mulțime de ocaziuni pen-

²⁾ În o investigație din 1735, se zice: «vaygon a vladikának (cel din Arad) hatalma, hogy a papoknak szakállokat elnyirassa és puskaporral el hányassa, mert ördögöknek adták magokat az kik az unióra állotanak és ezek is ördögök». Archiv. Cottului 1735.

³⁾ Cfer. Dr. A. Gramma. Instituțiuni calvinești pag. 214 și urm.

tru manifestarea aceleia. Prerogativele acestea le aveau preoţii atât în Ardeal, cât şi în Bihor, dar cu deosebire cei din Bihor, unde nu aveau episcop, ci arhidiaconul din Oradea era un alter episcop, ori cel puţin un Vicar. Ne lipsesc documente detaliate despre activitatea protopopului Ioan Pop, avem însă despre un coleg a lui, despre protopopul Săldăbajului. Din investigaţia dela 1727 ştim, că Mihaiu Pop, protopopul Săldăbajului a dat preotului din Csáhtelek parohie în tractul său protopopesec pentru 8 ciubere (vedre) de vin. Tot acest protopop, povesteşte el însuş unor preoţi români, că de trei ani de când e protopop 30 de părechi de oameni a despărţit, pe unii pentru bani, pe alţii pentru vin şi piei de vulpi. Dintre acestia aminteşte pe Ioan Demeter din Deda (pentru 8 ciubere de vin); pe Ioan Bocska din Bártfalva (pentru o vacă şi un car de fân); pe Laurenţiu Hajdu, pe Laurenţiu Mathe s. a.⁴⁾ E drept, că în casurile acestea aflăm numai abusuri, dar au fost şi usuri, căci altmintrelea nu erau abusuri. Astfel aflăm, că în adunarea din Csohaj protopopul, dimpreună cu poporul de rând pun preoţi ş. a.

De drepturile acestea avea să abzică protopopul Ioan. A abzis, de silă, ca de bună voie dar s'a resbunat. Indată după înlaturare se pune pe lucru. Îşi adună oamenii săi de prin toate colţurile Bihorului, îi ademeneşte şi învaţă cum se reziste unirei, cum să o împiedece, cum să o zădărnicească cu totul. Oamenii aceştia se împrăştie în toate părţile Bihorului şi pre unde ei ajung, numai ura îşi face lăcaş, numai înverşunarea şi blăstămurile cuprind minţile oamenilor. El, Ioan Pop, li-a spus doară, că paterul László voieşte să-i facă pe toţi papistaşi; încă şi cărţile lor cele sfinte se vor lua dela ei şi altele pline de învăţături false li-se vor da.

Românii nici când n'au nutrit ceva mari simpatii faţă cu latinii, iar acum, când acestia, pe lângă că le iau avutul prin tot feliul de dijme, îi mai ameninţă şi cu aceea, că le vor lua şi cărţile lor cele bătrâne, sfinte, din cari moşi şi strămoşi al lor au slugit ori cântat; şi pe cari poate unii ori alţii, la olaltă ori singuri, le-au cumpărat, nu le mai trebuia altceva. Nici pomenirea simpatiei n'a mai rămas. Iar agitatori nu lipseau. Fiecare tract, dar poate fiecare sat, îşi avea agitatorii săi, cari strigau, ţipau, alarmau încă şi pe uniţi şi pe cei puţini rămaşi să protesteze contra atacurilor venite din partea latinilor. Iar unde preoţii se arătau nepăsători, îi trezeau mireni cu ameninţări, că-i alungă din sate, ba pe unii şi alţii, din întreg Bihorul.

⁴⁾ Investigaţie din 1727.

Sub influinţa acestor frământări mulţi români uniţi au părăsit Unirea; apoi preoţi şi mireni cu jurământ s'au jurat, cu pecete şi cu cruce au întărit, că vor atârna dela episcopul din Arad. Mulţi preoţi au mers până la Arad, ca să-şi câştige episcop de legea lor.

Nu s'au îndestulit însă nici cu aceasta. Protopopul Ioan, la sfatul colegului său din Săldăbaj, convoacă la casa sa din Oradea pe toţi protopopii din Bihor, dimpreună cu juraţii districtuali; apoi antistiile comunale, şi pe fruntaşii din comune. Scopul acestei adunări a fost, ca legătura cu episcopul din Arad să o facă cât mai grea, aşa că trecerea dela neunire să fie imposibilă, ori numai cu mari greutate împreună. După o sfătuire mai lungă, se hotăresc, ca să trimită antistiile de faţă împreună cu protopopii lor la episcopul sârbesc din Arad, ca acolo sub amendă de 1000 de galbeni să se lege, că îl vor recunoaşte totdeauna de episcop a lor; numai ca şi el să le deie mână de ajutor în toate afacerile ce le vor avea⁵⁾.

Conducătorul acestei adunări a fost Mihaiu Pop (Popovici), protopopul Săldăbajului, mâna dreaptă a lui Ioan, pe atunci încă inverşunat, neunit şi jurat vrăjmaş uniţilor. El a lucrat mai mult pentru reuşita adunării, el a fost vătavul deputaţiei trimise la episcopul din Arad; el face legătura de 1000 galbeni, plătind rata de 500 galbeni; — el culege mai târziu tot felul de dijme, şi cinste în bani ori în natură (vin, recolta unui an ş. a) pentru episcopul sârbesc din Arad.

Astfel deputaţia amintită a făcut legătura aceasta, obligându-se în numele celor de acasă sub amendă de 500 galbeni la caz de eventuală părăsire a legii şi vom vedea în decursul acestei scrieri, cât de mare rol a avut legătura aceasta în desvoltarea de mai târziu a evenimentelor.

Episcopul sârbesc, Ioanichie Martinovici, nu multă apă turbură. Se zice, şi documente sunt, că Ioanichie a fost trecut la unire. Iacă ce zice un document latinesc.⁶⁾ scris pre la 1755—58. «În Bihor nimeni nu ş'a putut pune piciorul⁷⁾» ci întervenind întâmplarea neaşteptată, că

⁵⁾ Din investigaţia din 1727 se vede, că legătura amintită au făcut-o preoţii şi mireni de pe Crişul-repede, dela Bistra, dela Luncă, şi cei din jurul Orăzii despre beiuşeni n'avem date pozitive.

⁶⁾ Greg. Csillagházy. Miscellanea. Ms. pag. 163—174. Arhiv, Episcopiei. gr. cat. de Oradea-mare. Ms. Nr. 280.

⁷⁾ Din o investigaţie din 16 Febr. 1750 apare, că pe la 1712 a venit la Oradea un episcop la Sârbii şi Grecii din Ujváros (Oradea). aceştia au cumpărat o casă, au aranjat-o de biserică, şi umblau aici. Dar zăpsind acest lucru protopopul Ioan Pap, l'a deferit la vicarul M. Kebell. Acesta îl scoate pe episcopul respectiv din Oradea, iar pe Grecii şi Sârbi îi pedepseşte câte cu 12—20 de floreni. Arhiv. Cott. Bihor, Nr. 2. Fasc. VII.

Ioanichie Martinovici episcopul din Arad, și a Jenopoliei pe care unii îl numesc Jonica), neputând altmintrelea străbate în Bihor, s'a unit, și astfel vicarul Mihaiu Kebell și cardinalul Csáky l'au facultat să viziteze bisericile, să hirotonească preoți și să sfințească biserici. Poate că se va părea unuia, ori altuia, ciudat lucrul acesta și mai mult născocit, decât aievea întâmplat, dacă nu s'ar putea proba prin documente de valoare. Între altele se află subscrierea prin care atestază (Martinovici), că a făcut mărturisirea credinței în 1713 în capela cetății din Oradea». În 29 Maiu, 1715, apare constituțiunea papei Clement al XI, prin care imputernicește pe Cardinalul din Saxonia, ca ori în persoană, ori prin alt cineva să-l deslege pe Ioaniț dela cenzurile, judecățile și afuriseniile bisericesti. Cardinalul din Saxonia îl delege pe vicariul M. Kebell. «Dar este de față și scrisoarea lui Ioaniț—zice documentul amintit—din 26 Dec. 1714, în care chiamă de mărturie pe preasfânta și nedespărțita Treime, și toate cetele îngerești, că dacă i-ar stă în puțință în restimp de o zi i-ar readuce pe toți schismaticii la sânul stei Biserici»; și tot în epistola aceea îl întreabă pe M. Kebell, ce sumă voește să-i concedă dela comunitățile bisericesti și dela preoți?»

Din cele espuse aci apare, că Ioaniț a făcut mărturisirea credințe, catolice. Ce scop a avut, nu știm. Mai că ne vine a crede, că el numai pentru aceea a făcut mărturisirea credinței, ca să aibă prilej a cerceta pe români și a-i trage la neunire⁸⁾, ori dacă unirea lui a fost sinceră, neaflând încă vremea potrivită pentru de a duce și pe ceilalți arădan, și bihoreni la unire, a tăcut și în tăcerea aceasta l'a ajuns moartea, (mort în 25 Oct. 1721), zădărniciindu-i toate planurile.

Ioaniț a făcut într-o vreme vizitațiuni aproape prin întreg Bihorul, dar în decursul acestora iarăș se pune în neînțelegeri cu vicariul Kebell, și acesta îl oprește să mai viziteze bisericele, ș. a. Anume lucrul s'a întâmplat așa, că ajungând Ioaniț în Felső Kimpan, unde pe atunci era preot și protopop districtual Gheorghe Pap, din cauze de mine necunoscute au început să se certe. Înfuriindu-se episcopul i-au aruncat protopopului și niște cuvinte mai grele, între altele i-a zis, că «nu vei fi mai mult protopop», la ce Gheorghe i-a răspuns, că dacă eu nu voi mai fi protopop, nici tu Părinte, nu vei mai fi episcop!» Apoi venind protopopul la Oradea, a cercat pe inspectorul dominal Mihaiu Bucsi și pe vicariul Kebell, și vorbindu-le, câte el a știut, Kebell i-a interzis, să continue vizitațiunile. Ci fără ca să aștepte aceasta Gheorghe cu ai lui l'au scos pe Ioaniț afară din districtul lui, dându-i pasaport spre Arad. Și de aci încolo Martinovici nu se mai arăta

⁸⁾ Ios. Pap-Selăgian. Scurta istorie a credinței Românilor, pag. 54.

prin Bihor⁹⁾. Urmașul lui Ioanichie, episcopul Sofronie Ravanicianci, era cu mult mai șiret, decât, ca să se steie față în față cu vicariul Kebell, de altminterlea și mai ușor era să lucre pe ascuns; nici calamitățile, prin cari a trebuit să treacă Ioanichie nu-i erau puse în vedere.

Sofronie avea tot felul de agenți, cari îl informau despre situația românilor din Bihor. Dela acestia știa el, că poporul român, precum de regulă se întâmplă, nu numai contra lui Kebell era cătrănit; ci ura ce întâie oară era îndreptată în contra persoanelor, acum se întorsese și în contra principiilor și nizuințelor ce persoanele respective, profesau și urmau. Până aci persoanele amintite erau luate la țintă, de aci înainte unirea era postavul cel roșu ce producea iritațiuni.

Dela agenții acestia știa Sofronie, că agitațiile aceste trebuiesc alimentate, căci altminterlea, fiind preoțimea unită mai bine situată și bucurându-se și de mai multe privilejii, de cari clerul român neunit încă nu avea parte, la stăruința uniților se puteau domoli, ori plane cu totul alina aceste agitațiuni. Material foarte bun pentru ajungerea scopului acestuia erau privilejiile și scutițele date sârbilor, și mai ales scutița de dijme a poporului, dată aceluia prin decretul din 4 Martie 1695.

Din cele de mai sus am văzut, că românii uniți erau considerați de ruteni, iar cei neuniți de sârbi. Împrejurarea din urmă o folosește Sofronie în favorul neunirei, respective în defavorul unirei. Preoții ruteni erau scutiți de dijme, nu însă și poporul; altcum sunt sârbii; la ei și preoții și poporul au dobândit scutițe. Știindu-le acestea episcopul Sofronie își făcu programul următor:

Poporul român neunit nu e român de naționalitate; — ci e sârb — deci are drept la scutițele acordate sârbilor în 4 Martie 1695; Preoțimea română neunită, adică sârbă, are drept la toate libertățile date clerului sârbesc în diferitele privilejii, iar la caz de realizare a acestor puncte mai avea Sofronie și altele în rezervă anume:

Poporul unit deja va pretinde să fie scutit și el dela dijme, căci la dincontră va trece la neunire, cu el va trece și clerul unit, căci altminterlea va trebui să-și ia catrafusele — îl vor constrînge poporenii; și estinderea iurisdicției episcopilor sârbești din Arad și preste românii din Bihor.

Acesta este programul de lucrare alui Sofronie. Din acesta se vede, că Sofronie în prima linie pe popor voiește să-l dobândească; voiește să-l deoblige.

⁹⁾ Investig. din 1727. Tertis 29. Arhiv. Cott. Bihor.

Deci, ca unor sârbi neuniţi, Sofronie tot mereu le cântă în urechi, că el, poporul român, respective sârbesc, este liber, ori că trebuie să fie liber dela plătirea dijmelor, obţinând diferite privilegii. Şi poporul român, prea credul, îi crede lui Sofronie şi oamenilor lui. Apoi îşi plăteşte şi procator, care să-i umble de treabă, îl plăteşte scump în bună speranţă, că nu preste mult şi el va fi liber. Procatorul Francisc Niczky îi amăgeşte cu diferite planuri, ba îi însufleteşte într'atât, că până şi în Viena duc boi şi vaci, ca să mituiască pe unul ori pe altul dintre domnii dela cârmă¹⁰⁾. Iar acasă ţin adunări preste adunări, cu toate că astfel de lucruri erau oprite în lege, şi aici agită şi ameninţă pe toţi cei suspecti, că ar voi să le ţină calea.

La agitarea agenţilor Gavrilă Kővári din Monospetri şi Mihaiu Pap, protopop în Săldăbaj, cari ambii în diferite rânduri au fost plătiţi şi delegaţi să meargă când la Arad când la Carloveţ şi odată şi la Viena, se convoacă pe 4. ori 5. iunie 1723, adunarea dela Deda (lângă Margita), la care iau parte poporeni din 7 sate, zice: Investigaţiunea din 1727. Din protestul vicariului Kebell (8 iunie 1723) ştim, că obiectul adunării a fost pertractarea dijmelor votate episcopului latin în dieta din 1723 (artic 85), iar de altă parte unele chestii disciplinare referitoare la desfacerea căsătoriilor.

Adunarea a fost isgomotoasă. Nu se putea să fie altmintrelea, iată ce corifeii au dat porunca, ca pe preoţii, cari n-ar voi să se prezenteze, să-i ducă legaţi. Rău înţelegând cele petrecute în dietă, aducea ca fapt împlinit, că din Viena au venit scrisori, în cari se spune, că preoţii români sunt păpistaşi. Au pretins deci dela preoţi, ca să facă mărturisirea credinţei, ca să se ştie, că oare păpistaşi sunt ei, ori nu! Au trebuit, pe lângă aceea, ca cu jurământ să se lege, şi reversal să deie, că ei vor fi fideli episcopului din Arad.

Tot în 1724 s'a ținut o mare adunare poporală în Săcădat. La aceasta au luat parte mulţi preoţi şi poporeni din tractele protopepeşti a Luncăi, a Papmezeului, a Beiuşului şi a Crişului. Adunarea a fost convocată de *Gheorghe Csontos* şi consoţii. Din fasionările făcute de diferiţi martori cu ocaziunea investigaţiunei din 1727, numai atâta ştim, că s'au cetit nişte scrisori, prin cari li-se dă oamenilor de ştire, că de aci înainte nu vor mai depinde dela popii «păpistaşi», ci dela episcopul sârbesc (rác), şi că vor ţinea religiunea aceluia, adică religiunea greco-orientală (*Orientalis görög*).

După mărturisirea preotului din Királlyi, Ladislau Pap, au mai ținut românii adunări în *Bogdánzóvárhegy* (Piclen) în *Hagy mádfalva*

¹⁰⁾ Investigaţia din 1727.

(Spinus), în Csohaj, în care protopopul împreună cu ȧeranii au conferit parochiile vacante; apoi în Terebes, Bosai, în Széltalló (Margine) și încă una în Hagymádfalva, în care îl delegează pe Găvrilă Kővári la metropolitul din Carloveș, să-l roage, ca acesta să scrie episcopului din Arad, impunându-i să pună mai mare grijă pe ei. I-au asemnat și spese de călătorie 350 floreni, iar însoțitorilor lui câte $\frac{1}{2}$ floren la zi; cari i-au repartirat asupra preoților și asupra poporului.

Luncanii încă au ținut mai multe adunări, anume în Bistra, Lugoș și Brécke. Cea din Lugoș a fost convocată de Mihaiu Pap, protopopul Luncăi și consoții Gavril Coccoară (Kukora), Gheorghe Lazar și Petru Ile. În adunarea aceasta încă se pronunță pentru aderența făcută cu episcopul din Arad, amenințând totodată cu moarte pe toți, cari și mai departe ar vol să atărne dela Vicariul din Oradea, precum și pe acei preoți, cari de aici înainte se vor purta cu credință față cu archidiaconul Laszló. În Czéczke aleg protopop nou jurându-l și pe acesta, să nu să supună vicariului Kebell, ci episcopului din Arad.

Dar mai agitată și mai bine cercetată a fost adunarea din Széltalló, ținută în Ianuarie 1727. La adunarea aceasta au luat parte vr'o 7000 de români din tractele Barcăului, Bistrei și a Luncăi, dintre cari 200 au venit înarmați, aducând cu sine și trei calode pentru preoții renitenți. Motivul adunării a fost determinarea relațiunei ce există între preoții și poporul român și între episcopul din Oradea, respective cel Sărbesc din Arad. Chiar pentru aceea poporul pretinde ca toți preoții să fie de față la adunarea această. Ci în răvna de a-și apăra credința până acolo ajung, că se aruncă asupra preoților, cari treceau de suspecti, că țin cu vicariul Kebell, respective, că ar fi uniți li batjocoresc, împunnesc, și în urmă pe 15 li îndeasă într'un coteș de porci, unde li păzesc înarmați cu totfeliul de ciomege și cu puști — două zile și o noapte. Și preoții aceștia după o îndurare de 2 zile și o noapte, își calcă pe inimă. Nici unul n'a rămas și pe mai departe unit, toți au primit și mărturisit cum cercau agenții episcopului sărbesc,

În adunarea această a pretins poporul și preoțimea de față, că toți românii să se plece episcopului sărbesc din Arad, și de acolo să atărne. iar nu dela vicariul din Oradea, căci, dacă vor observă, că cutare va umbla la episcopul din Oradea, îl vor omori, ori îl vor alungă din comitat

Tot atunci a ales și protopop nou, pe Ștefan Pop din Csehtelek, pe care cu greu jurământ l'au jurat, că nu va aderă vicariului, ci supunându-se întru toate episcopului din Arad, va trăi în pace și bună înțelegere cu preoții și cu vlădica¹¹⁾

¹¹⁾ Investigația din 1727. Arhiv. Cott. Nr. 23. Fasc. VIII.

În ziua a doua a adunării preotul din Deda, Demetriu Pap, fost protopop al Săldăbajului, așa cred, mai mult din ură personală, ivită în inima lui la alegerea de protopop fiindcă căzuse față de Mihaiu Pap, dar poate și scârbit de faptele cele slabe ale lui Mihaiu — cu toate, că nici el nu era cel mai curat — ațîța poporul încontra lui Mihaiu.

N'a fost acesta lucru greu, căci Mihaiu de toți era cunoscut, ca protopop accesibil mituelei, care desface orice căsătorie legală pentru vin, piei de vulpi, ori bani, ba permite, ca unii preoți să țină și a cincea femeie, ca celui din Monospetreu (Andrei Pap); cunoscut este Mihaiu ca lotru de gube, de vin; și părtaş cu lotrii; de precurvar ș. a. Și cu toate aceste, pe el îl trimite la episcopul din Arad, pe el la Carloveț, la Metropolitul; știa să-i îmbete pe oameni cu apă rece, afirmând și pledând, că faptele lui sunt după legea grecească.

În ziua aceasta cetește amintitul Demetriu Pap ceva privilejuri, pariile privilejiilor. date sârbilor, ce le-a fi căpătat dela episcopul din Arad¹²⁾, când, luând lângă sine pe secundantul său, pe Ioan Cooara, începe numai a strigă în gură mare: «Iacă, Bihorule, că Mihaiu Pap a adus scrisori false, că voi să plătiți dijme episcopului sârbesc (a rácz püspöknek), dar eu vă opresc să faceți lucrul acesta; prindeți-l, pe el oameni!» Și poporul cu o furie neașteptată se aruncă asupra lui, unii cu ciomege, alții cu puști, înjurându-l și blăstămându-l în tot modul, că i-a înșelat, — și poate l'ar fi și omorât, dacă Mihaiu nu ar fi luat'o la sănătoasa. S'a aflat un om, care l'a primit în casă. Aici l'au străjuit poporul toată noaptea. În ziua următoare au ținut judecată asupra lui Mihaiu, și deoarece el i-a înșelat atunci, când el în loc să fie ezoperat ștergerea dijmelor, a venit cu alte dijme de plătit episcopului sârbesc, curtea constituită ad hoc l'a judecat l'a amândă de 500 de floreni, iar juraților, fiecăruia câte 20 de floreni. Totodată au pretins dela Mihaiu ca în vreme cât mai scurtă să părăsească Bihorul, — ceea ce la rugămintea lui s'a modificat așa, că până la Sân-George poate rămânea în Bihor, ci să deie «albă», că nu va apela contra sentinței acesteia nici la comitat și nici la episcopul latin. Tot atunci i-au pedepsit și pe preoții aderenți lui Mihaiu, câte cu 20 floreni.

Ce a fost sfârșitul acestor judecăți, nu știm, n'am aflat, atâta însă știm, că Mihaiu preste vr'o câțiva ani a trecut la unire — devenind cel mai aprig sprijinitor al uniților!

¹²⁾ Că episcopul trimitea pariile privilejiilor sârbești avem document din 21 August 1724. Anume astfel scrie protopopului dela «vidicul Beiunșului»: «Noi am scris Mitropolitului nostru, mai marelui Vichentie Popovici, să trimită pe vicarul său și pe secretarul cu parie dela priveleghe, să fie aicea la Comesie». — N. Iorga, Studii și documente, IV. 81 pag.

Am zis mai sus, că Kebell l'a denumit pe paterul László de pleban la Beiuş, cu îndătorirea ca să lucre din reputeri pentru răspândirea unirei. În 2 Septembrie 1724 raportează László despre lucrurile până aci observate. Iar în 19 Iulie 1725 dă un alt raport adresat episcopului său¹³). Din raportul acesta putem vedea influinţa şi mai bine, urmările opintirilor episcopului Sofronie.

Jurul Beiuşului, care dejă de pe vremea lui Benkovits era unit, acum defecţionează; 43 de sate, din cele 50, în cari a făcut cercetări pater László, îi dau deslucire. Nu le cunoaştem satele aceste după nume, ne lipsesc documentele, dar ştim, că 15 comune din jurul Beiuşului cu protopopul Giurgiu din Căbeşti dimpreună, declară, că ei pe mai încolo ţin cu varmeghia. — (21 August 1724). Aceste sunt următoarele: «Feneruşu, Curăţel, Şoimuş, Sămartinu, Nemeşta, Ormete, Giosan, Beişiele, Budurasa, Meziiad, Răiani, Săucani, Uriaşu, Lasuri şi Căbeşti». Tot din această scrisoare ştim şi aceea, că Gheorghe, protopopul «vidicului Beiuşului», şi cu ceilalţi creştini au voie să se întoarcă iarăş şi să fie supt aceasta eparhie a Aradului, precum şi mai înainte au fost¹⁴). 7 comune din cele vizitate de László nu-i dau deslucirile necezare; despre patru ne spune, că va trimite Vicarhidiaconul raport (Havas-Dombrovicza, B.-Szentmiklós, Gros şi Hagymas); iară despre trei zice, că preoţii nu s'au prezentat (Szudrics, Posa, Görbed).

În tractul Orăzii a cercetat 19 sate, dintre, cari trei (Barakony Cséfa, Inand) nu-i dau nici o deslucire, neprezentându-li-se preoţii ba Inandul chiar i-se opune. Au defecţionat afară de acestea următoarele sate: Bikács, Homorog, Madarasz¹⁵), Kardo, Nagy- şi Kis-Kér, Szentelek şi Pamező cu tractu-i dimpreună!

¹³) Titlul raportului lui pater László este: «Visitatio et instructionaliter elaborata connotatio Presbyterorum Graeci Ritus ex mandato Eminentissimi Principis Cardinalis Emerici e Comitibus Csáki, qua Praelati benignissimi huius Almae Dioecesis Magno-Varadinensis, et quidem prius in Comitatu Bihariensi, Annis 1724, 1725». Subscris: Hu nullime praesentat Paulus László, Praepositus de Ruthenis, Custos Canonicus Varadiensis ac per Dioecesim Ritus Graeci Archidiaconus. Vezi Dl V. Bunyitay, op. cit. pag. 44—45. Ne ajungând la documentul acesta de mare preţ pentru noi nici după mai multe încercări, am fost constrâns să-l scot în rezumat din cartea Dlui Bunyitay.

¹⁴) Scrisoarea lui Sofronie din 21 Aug. 1724 la N. Iorga. Studii şi documente tom. IV. pag. 80 - 81.

¹⁵) Din Investigaţia din 14 Iulie 1727. apare, că la procesiunile de sub Benkovits au luat parte şi preoţii Pap Istók din Csépa, Ioan Pop din Mădăras; iar pe preotul Ioan din Homorog îl ordonează De Camellis, deci au fost uniţi pe acele vremuri.

În Oradea¹⁶⁾ nu-l primesc.

Pe Luncă nu este nici o parohie unită, toate au trecut pe partea lui Sofronie.

Pe Eriu au mai rămas 4: Leta, Selind, Vasad, și Piskolt; pe Criş (repede) 3: Kis-Ujfalu, Kisjenő, ambele posesiuni capitulare și Tinód. În comitatele Crasnei și a Szolnocului de mijloc nu-l primesc din cauza, că aceste politicește aparțineau încă Ardealului.

Iată deci urmările denumirii lui Paul Laszlo de archidiacon peste români, respective a înlăturării lui Ioan Pap. Episcopul Csáky ar fi putut pune stavilă acestui demers a lucrurilor, ci influențat fiind de sfetnicii săi, cari pe lângă dorul de a vedea pe români uniți cu Roma, se mai nizuiau, ca să-și asigure și pentru sine câte ceva lasă teren liber episcopilor sârbești de lucrare, cari precum văzurăm, s'au și folosit de această ocaziune. Cu un pas au ajuns mai aproape de scopul urmărit de ei; programul făcut se realizează, măcar în parte!

STEFAN TĂȘEDAN

BCU Cluj / Central University Library Cluj

POEZII POPORALE

Nu fi lele-așa făloasă
Că nu ești așa frumoasă
Nici hainele nu te-apasă...
Nici pe tine, nici în ladă,
Nici pe culme să se vadă!

Așa-mi cântă-un pui de cuc
Să-mi las țara să mă duc;
Dar mai jos pe cea vâlcea
Așa-mi cântă-o păsărea
Să nu-mi las' eu țara mea.

Trandafir verde 'nflorit
Prea sus mândră te-ai suit
Doar nu ești de gazdă mare
Nici așa frumoasă tare.

Orăștia-i oraș mare
Puțină dragoste are
D'a Pricazu-i mititel
Multă dragoste-i în el...

¹⁶⁾ Oradea-Velencze atrecut la neunire pe vremea defecționării protopopului Ioan Pop.

Friederic Hebbel**Maria Magdalena**

— Tragedie în 3 acte. —

Traducere de I. E. TOROUȚIU

(Urmare)

Scena V.

MEȘTERUL ANTON (intră). Bună dimineța d-le cassar! (ia jos pălăria și-și pune în cap o căciuliță de lână) Este iertat unui om bătrân să-și tae capul?

LEONARD. Știi dară?... —

M. ANTON. De-asăară. Am auzit când mergeam în amurg la morarul cel mort, ca să-i iau măsură pentru sălașul său cel de pe urmă, cum cârteau câțiva din prietenii cei buni ai D-tale. Atunci îndată mi-am gândit: Leonard cu bună samă nu și-a rupt gâtul. În casa mortului auzii amănunte, dela palimar, care venise puțin înaintea mea, ca să mângâie văduva și să se adape pe sine.

LEONARD. Și Clara trebui s'o aadă abia dela mine?

M. ANTON. Dacă nu te îndemna nimic să faci fetei o bucurie, ce să mă fi îndemnat pe mine? Eu nu aprind în casa mea luminări, cari nu sunt ale mele. Căci atunci știu că nimene nu poate veni să mi le

stângă, tocmai când ele ard mai pe plac.

LEONARD. Doar n'ai putut crede despre mine. —

M. ANTON. Crede? Despre D-ta? Despre ori cine? E drept eu pot gelui scândurile cu fierul meu, dar nici odată pe oameni cu gândurile mele. De închipuirea asta de mult m'am lăpădat. Dacă văd un pom înverzând mă gândesc: în curând va înflori! Iar când înflorește: în curând va rodi! Cu aceasta nici nu m'am înșelat, deaceia nu mă lapăd de acest obicei al meu. Însă despre oameni nu gândesc nimic, char nimic, nici bine, nici rău, de aceea nu devin nici roșu, nici palid, când ei înșală frica ori nădejdea mea. Eu nu fac decât experiență cu ei, luându-mi pilda dela ochii mei, cari asemenea nu gândesc, ci numai privesc. Cu dumneata credeam că făcusem o experiență întreagă, acum însă te văd aici și trebuie să mărturisesc, că experiența mea era numai pe jumătate.

LEONARD. Măiestre! Dumniata faci tocmai pe dos. Pomul atârnă

de vânt și de vreme, omul însă își are în sine legea și regula sa.

M. ANTON. Așa crezi? Da noi bătrânii trebuie mult să mulțămim morții, că ne mai lasă să îmblăm printre voi și ne dă prilej ca să mai învățăm. Înainte lumea cea proastă credea, că tatăl e chemat ca să-l crească pe fiu. Tocmai întors, fiul are să dea tatălui cea de pe urmă politură, ca sermanul bătrân prostuț, în groapă să n'aibă a se rușina înaintea viermilor. Slava Domnului, am un învățător bun în Carol al meu, care luptă strașnic cu prejudițiile mele, fără nici o considerare și nu gugulește copilul cel bătrân. Așa mi-a dat el azi dimineață două învățături nouă, în felul cel mai iscusit, fără măcar să caște gura, sau cel puțin să se arete — ba tocmai prin aceasta. Întâi mi-a arătat, că nu trebuie să-ți ții cuvântul, al doilea, că nu e de nevoie să mergi la biserică, spre a-ți împropăta poruncile dumnezeiești. Aseară mi-a făgăduit că va face-o, și eu m'am încrezut, că va veni, căci gândiam: el va voi doară să mulțumească prea bunului Făcător pentru însănoșarea mamei sale. El n'a venit, și eu aveam destul loc în strana mea, care, ce-i drept, e cam îngustă pentru doi inși. Oare i-ar plăcea lui, dacă aș primi îndată învățătura cea nouă, și n'aș ținea nici eu cuvântul față de el? I-am făgăduit de ziua nașterii lui un rând de haine nouă, aș avea deci prilej să văd oare bucura s'ar, că am prins

ușor la minte. Însă prejudețul, prejudețul Eu tot n'oi face-o.

LEONARD. Poate era bolnav —

M. ANTON. Poate! trebuie numai să întreb de femeea mea, și atunci cu bună seamă voi auzi că a fost bolnav. Căci ea despre toate câte-s în lume îmi spune adevărul, numai despre băet nu. Dar dacă și nu era bolnav — și cu aceasta ne întrece lumea de acum pe noi bătrânii, anume că ea își află ori unde edificarea sa, că se închină prinzind paseri, ba primblându-se, ba chiar petrecând în crășmă, «Tatăl nostru carele ești în ceriuri». — Bună ziua, Petre, vii de seară la joc? — «sfințească-se numele tău» — da, da hlizește-te, Cațrină, tare ți-se ședel — «fie voia ta» — dracu să mă iee, încă nu m'am ras! — Și așa până la sfârșit; și blagoslovenia ți-o dai singur. Doară și tu ești om, ca și păstorul, și puterea, ce iese din căputul cel negru se găsește cu bună seamă și într'un surtuc albastru. N'am nimic în potrivă, chiar dacă între cele șapte rugi ați vără, șapte *halbe*; ce are de a face, nu-i pot doară nimăruia dovedi, că berea nu se împacă cu religia; și poate s'a iscodi o liturghie nouă, ca să se primească astfel împărtașania. Eu, bătrânul, păcătosul, n'am destulă putere să țin paș cu moda, eu rugăciunea n'o pot prinde pe drum, ca pe-un cărăbuș, și ciripitul vrăbiilor și al rândunelilor nu-mi poate ținea locul organelor; ca să se simptă inima mea înălțată, trebuie să aud trosnind ușa cea grea de fier a

bisericii, în urma mea, și să-mi închipui, că aceste ar fi porțile lumii; zidurile cele înalte și întunecoase, cu ferești înguste, cari slobod numai puțin din lumina cea obraznică a lumii, trebuie să mă încunjoare, ear în depărtare trebuie să văd truparnița cu țeasta de mort pe zid. Na — dar mai bine e mai binel!

LEONARD. — Dumneata o iai prea mănunțel.

M. ANTON. Cu bună seamă! Da, da cu bună seamă! Și astăzi, trebuie s'o mărturisesc ca bărbat cinstit, că nici nu mai află loc; în biserică mi'am pierdut evlavia, căci locul deșert de lângă mine mă întăratase, dară afară, sub părul din grădina mea am aflat'o iarăși. Te miri? Eată mă dusei trist și posomorât acasă, ca unui căruia grindina i-a sfărâmat recolta, căci copiii sunt ca ogoarele, sameni pâne bună, și resare burueană. Sub părul, cel mâncat de omizi, stătui locului. «Da — îmi gândeam — băiatul e ca și iesta, deșert și goll!» Atunci mi se păru deodată, că mi-e foarte sete, așa că ar trebui să merg numai decât la crâșmă. Ma înșelăi pe mine însu-mi; n'aveam tocmai poftă la o halbă de bere, ci-mi venea să-mi caut flăcăul și să-l iau la răfuială; la crâșmă știam, că l'aș fi găsit de bună seamă. Voiam tocmai să merg, atunci slobozl bătrânul și priceputul pom o pară zămoasă la picioarele mele, ca și când ar fi voit să zică: aceasta-i pentru sete și pentru că m'ai batjocurit asemănându-mă cu netrebnicul tău! M'am resgândit,

am mușcat din pară și am mers în casă.

LEONARD. Da știi Dumneata că apotecarul e aproape de concurs?

M. ANTON. Ce-mi pasă?

LEONARD. Chiar deloc?

M. ANTON. Adecă da! Sunt doară creștin. Omul acela are copii mulți.

LEONARD. Și mai mulți creditori. Și copii sunt un fel de creditori.

M. ANTON. Ferice de acela, care nu-i nici una, nici altă!

LEONARD. Eu cred că Dumneata însu-ți —

M. ANTON. Asta demult s'a isprăvit.

LEONARD. Dumneata ești om cu socoteală, Dumneata cu bună seamă ți-ai cerut îndată pararele, când ai văzut că buruienăru' dă'napoi ca racul.

M. ANTON. Da, n'am ce mai tremura, că voiu pierde ceva; căci s'a pierdut de mult...

LEONARD. Glumești!

M. ANTON. Ba într'adins

CLARA (privind prin ușă.) Dumneata m'ai chemat, tată?

M. ANTON. Îți țiuie acum urechile? De tine încă n'a fost vorbă.

CLARA. Gazeta! (Iese.)

LEONARD. D-ta ești ca un filosof.

M. ANTON. Ce vrei să zici?

LEONARD. — Știi să te stăpânești.

M. ANTON. Eu port o piatră de moară câte odată în guler, în loc să sar cu dânsa în apă, deaceea mi-s șelele înțepenite.

LEONARD. Cine poate, facă asemenea.

M. ANTON. Cine găsește un sprijin de seamă, cum se pare că l'am

găsit în dumniata, acela ar putea și juca sub sarcina sa; Te-ai făcut hăt palid, văd că te doare inima de mine.

LEONARD. Nu te vei înșela în mine.

M. ANTON. Cu bună seamă nu. (Se joacă cu degetele pe o comodă). Păcat că lemnul nu e străveziu, cum?

LEONARD. Nu te înțeleg.

M. ANTON. Cât de simplu a fost strămoșul nostru Adam, că a luat-o pe Eva, măcar că era goală, și nu-i aduse măcar o frunză de smochin ca zestre. Noi amândoi, adică Dumneata și eu, am fi mânat-o cu biciul din rai, ca pe-o ulițarnică! Cum crezi?

LEONARD. Ți-i ciudă pe feciorul Dumnitale. Dar eu am venit pentru fiica Dumnitale, ca să-i —

M. ANTON Oprește... Poate n'oi spune ba!

LEONARD. Am nădejde! Și eu voi să-ți spun părerea mea! Și sfinții patriarhi nu se lăpădau de zestrea femeilor lor; Iacob o iubea pe Rachila, și a umblat șapte ani după ea, în sfârșit însă totuși s'a bucurat de berbecii cei grași și oile, ce și le-a câștigat în slujba tatălui ei. Cred că acesta nu-i face rușine și a-l întrece înseamnă a-l face să roșească. Mi-ar fi plăcut, dacă fiica Dumnitale mi-ar fi adus câteva sute de taleri, și aceasta e firesc, căci cu atât mai bine i-ar fi mers ei la mine; dacă o fată își aduce patul în ladă n'are nevoie să scarmene lână și să toarcă ițe. Dacă nu-i așa — ce are de a face? Din mâncări

de post ne gătim masa de sărbători, ear din friptura de Duminecă ne facem bucate de Crăciun! Treaba merge și așa!

M. ANTON (intinzându-i mâna). — Frumos vorbești, și D-zeu se învoește cu vorbele d-tale; apoi — vreau să-ți iert, că fiica mea vr'o paisprezece zile de a rândul ți-a pus dejaba în fiecare oară câte o ceașcă de ceai pe masă. Iar acum deoarece vei fi ginerele meu, voi să-ți spun unde se află mia cea de taleri.

LEONARD (à parte). Va să zică s'a dus! Atunci nici n'am nevoie să-i răbd toate bătrânului strigoi, dacă-mi este socru.

M. ANTON. În tinerețe imi mergea rău. Nici eu nici d-ta n'am intrat ca arici spinoși în lume, eu însă m'am făcut ariciu cu vremea. La început toți spinii erau îndreptați înlăuntru, atunci toți își făceau haz și mă înghimpau și mă usturau ca în batjocură apăsând pe pielea mea moale și netedă, și se bucurau când tresăream, 'pentru că vârfurile lor intrau în inimă și măruntaie, dară treaba asta numi plăcea, eu imi întorsei. pielea, acum spinii li înțepau pe ei în degete, ear eu aveam pace.

LEONARD (à parte). Chiar și de dracul, mi-se pare!

M. ANTON. Tatăl meu, neavând odihnă nici ziua nici noaptea acum în vrâsta de treizeci de ani s'a coborât în groapă de năcăjit ce era; sermana maică-mea mă hrănea cu torsul cum putea; creșteam fără să învâț ceva; cu drag m'aș fi desvâțat

de mâncare, când eram mai mare, și totuși nu-mi puteam câștiga nimic, dară dacă mă făceam câteodată bolnav la amiază-zi și împingeam strachina dela mine, ce avea de a face? Seara mă silea stomachul să mă arăt sănătos. Năcazul meu cel mai mare era c'am rămas așa de stângaciu, mă certam cu mine însu-mi, ca-și când ar fi fost vina mea, ca-și când eu însu-mi mi-aș fi făcut numai dinți pentru mâncare în pânțelele maicii, ear' toate însușiile și dibăciile folosite le-aș fi lăsat acolo, mă roșeam de rușine, dacă lucea soarele de asupra mea. Îndată după confirmarea mea veni la noi acasă bărbatul, pe care l'am îngropat ieri, meșterul Gebhart. El își încreți fruntea și-și strâmbă muștra, ca întotdeauna, când avea de gând să facă un bine, apoi zise către maică-mea: «Ai făcut băiatul ca să-ți mănec urechile și ochii din cap?» Eu mă rușinai și pusei pânea, din care voiam tocmai să-mi tai o bucată, înapoi în dulap. Maică-mea se cătrâni pentru acest cuvânt binevoitor, încetă să toarcă și răspunse întăritată, că fiul ei e bun și de treabă. Vom vedea, zise meșterul, dacă are gust să vie îndată mare cu mine în atelier, plată nu cer, de mâncare și straiie voi grijă, ear dacă vrea el să se scoale de vreme și să se culce mai târziu, va avea destul prilej să câștige din când în când un bacșiș bun pentru maică-sa cea bătrână. Maică-mea începu să plângă, eu să joc, și când începurăm să ne pricepem

vorba, își astupă meșterul urechile, ieși afară, și mă chemă cu mâna. Nu trebuia să-mi iau pălăria, căci nici n'aveam; fără să-mi mai iau rămas bun dela mama, îi urmăii meșterului și când îmi dădu voe Dumineca viitoare întâiași dată să mă întorc pentru o oară la maică-mea, îmi dădu și o jumătate de șuncă pentru ea. Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească, par'că-l aud și acum zicând c'am mănios: «Antoneț, bag'o sub surtuc, să n'o vadă femeia mea».

LEONARD. Ce? și plânge știi?

M. ANTON (ștergându-și ochii). Da! La asta n'am voe să mă gândesc, căci măcar că fântâna lacrimilor mele este astupată, totuși capătă îndată o spărtură. Ei bine! Dacă voi capătă odată hidropică, măcar aceștia stropi n'or trebui să-i scoată din mine. (Tresărind). Ce crezi? Dacă ai fi voit să mergi la bărbatul, căruia îi mulțamești toate, într'o bună Duminecă, după amiază-zi, la un ciubuc, și l'ai găsi incurcat și tulburat, cu un cuțit în mână, cu același cuțit cu care ți-a tăiat de-o mie de ori bucată ta de pâne, cu sânge la gât, învălindu-și sfios bărbia cu basmau — —

LEONARD. Țsta era portul bătrânului Gebhart până la moarte.

M. ANTON. Din pricina ranei. Și dacă ai veni la vreme, l'ai putea mântul și i-ai putea ajuta, nu numai smucindu-i cuțitul din mână și legându-i rana, ci și dând o bagatelă de o mie de taleri, cari ți le-ai cruțat, și aceasta făcându-o cu totul în

taină, ca să-l poți îndupleca pe omul cel bolnav s'o primească, ce-ai face?

LEONARD. Holtei cum sunt eu, fără muiere și copii, aș jertfi paralele.

M. ANTON. Ba dac'ai avea zece muieri, ca Turcii, și copii atâția, câți i-a făgăduit D-zeu lui Avraam și-ai sta o clipă la îndoială, atunci ai fi — na, vei fi doar' ginerele meu. Acum știi unde-s banii, astă-zi puteam să ți-o spun, căci bătrânul meu meșter e îngropat, înainte de o lună n'aș fi mărturisit'o nici pe patul morții. Sinetul i-l'am băgat mortului sub cap, înainte de ce i-au închis sicriul; de-aș ști a scrie, aș fi scris mai întâi: Plătit cu cinstel dară pentru că nu știu, nu mi-a ramas alta, decât să rump hârtia de-alungul. El va durmi acuma în pace, și trag nădejde că și eu, când mă voi culca odată lângă dânsul.

Scena VI.

MAMA (întră repede). Mă mai cunoști?

M. ANTON (arătând spre haina de nuntă). Privazul da, el s'a păstrat, icoana nu prea. Seamănă să se fi pus mult pănginiș pe ea, na, vremea a fost destul de lungă.

MAMA. N'am un bărbat sincer? Dar nu trebuie să-l laud anume, căci sinceritatea este o virtute a bărbaților însurați.

M. ANTON. Ți pare rău că erai mai bine spoită cu aur, când erai de douezeci de ani, decât acuma cu cincizeci?

MAMA. Ba nu! Căci dealtcum ar trebui să fie rușine, pentru tine și pentru mine.

M. ANTON. Apoi dă-mi o sărutarel Sunt ras și arăt mai bine ca de obicei.

MAMA. Eu zic numai ca să cerc ori de te mai pricepi la arta asta. Ție acum de mult nu ți-a mai venit prin cap.

M. ANTON. Maică bună! Nu cer ca să-mi închizi ochii, e un lucru greu, în locul tău vreu eu să-l iau asupra mea, eu voi să-ți împlinesc cea de pe urmă slujbă de dragoste, însă trebuie să-mi dai vreme, auzi? ca să mă oțolesc și să mă pregătesc și să nu mă arăt ca un cârpaci. E încă mult prea de vreme.

MAMA. Slava Domnului! o bucată de vreme vom mai rămânea încă la un loc!

M. ANTON. Și eu am nădejde, ai doar earăși obraji destul de rumeni.

MAMA. Șagaciu om e groparul nostru cel nou. Făcea o groapă când treceam azi dimineață prin țințirim, îl întrebăi pentru cine. «Pentru cine voește D-zeu, zise el; poate pentru mine. Pot s'o pătesc ca și moșul meu, care făcuse asemenea una spre rezervă, ear noaptea când se întorcea din crășmă acasă, căzu în lăuntru și-și frânse gâtul».

LEONARD (care citea până acuma în gazetă). Pezevenchiul nu-i de aici, ne poate minți ce-i place.

MAMA. Eu îl întrebăi de ce nu așteaptă până nu se comandă mormintele: «Sunt astăzi invitat la o nuntă, respunse el, și mai pricep

atâta prorocie, ca să știu că mâne voi mai avea-o în cap, și acum cu bună seamă ne-a făcut unul o toartă și a murit. Atunci aș trebui eu să mă scol mâne desdimineată, fără să mă fi săturat de somn».

M. ANTON. «Pacală». i-aș fi zis, «dar dacă nu se potrivește groapa?»

MAMA. Și eu i-am zis'o, dar el scutura din mână răspunsuri istețe, ca dracul purecii. «Am luat măsură după pânzarul Veit, zise el, acela-i, ca și regele Saul, cu un cap mai înalt decât noi toți; vie deci cine vrea, casa nu-i va fi prea mică, ear de-i va fi prea mare, paguba e numai a mea, căci eu, ca om, cinstit, nu iau nici o para pentru măsura care întrece lungimea sicriului.» Eu aruncăi florile mele înlăuntru și zisei: acuma-i ocupată!

M. ANTON. Cred că strengarul a glumit și aceasta-i păcat destul de mare. A săpa morminte înainte e tot atâta cât a pune cu îndrăsneală capcana morții. Un ticălos, care face asta, ar trebui alungat din slujbă. (Cătră Leonard, care citește gazeta). Ceva nou? Caută un filantrop o văduvă sermană, care are nevoie de câteva sute de taleri? Sau din potrivă: poate văduva cea sărmană caută un filantrop, care voi să i-le dea?

LEONARD. Poliția vestește un furt de giuvaere. Destul de curios. Dintr'asta se vede că într'aceste vremuri rele mai trăesc între noi oameni cari au giuvaere.

M. ANTON. Un furt de giuvaere? La cine?

LEONARD. La negustorul Wolfram.

M. ANTON. La — nu se poate! Înainte de câteva zile Carol al meu a poleit acolo un secretar!

LEONARD. Din secretar au dispărut, tocmai!

MAMA (cătră meșterul Anton). Dumnezeu să-ți ierte acest cuvânt!

M. ANTON. Ai dreptate! Era un gând netrebnic.

MAMA. Față de fiul tău, drept să-ți spun, ești numai pe jumătate tată.

M. ANTON. Femeie, să nu mai vorbim astă-zi despre astal!

MAMA. El e altfel decât tine, trebuie deaceea să fii îndată rău?

M. ANTON. Oare unde-i el acuma? Clopotul de amiază-zi de mult a tras, mă pun în rămășag, că mâncarea de afară fierbe din trecut și se ard, pentru că Clara a primit poruncă în taină să nu aștearnă la masă, până nu va veni el.

MAMA. Unde să fie, cel mult joacă popici, și-atunci trebuie să se ducă la popicăria cea mai depărtată, pentru ca să nu-l găsești. Atunci drept că drumul spre casă e lung, și nici nu știu ce ai contra acestui joc nevinovat?

M. ANTON. Contra jocului? Nimic! Domnilor celor mari doară le trebuie petreceri. Fără de craiul din cărți de multe ori craiul cel adevărat n'ar ști ce se facă de urât. Și dacă nu s'ar fi inventat popicile, cine știe, ori de prinții și baronii nu s'ar juca de-a dura cu capetele noastre. Dară un meseriaș nu poate păcătul mai mult decât dacă pune în joc

simbria sa cu amar câștigată. Omul | fie scârbă de tot lucrul său. Cum
 să cinstească ceea ce câștigă cu | poate să se încoarde toate vinele
 muncă grea, în sudoarea feței sale, | mele pentru talerul, care voiesc să-l
 să-i fie această scumpă și de mare | bat la tălpi? (Se aude sonăria).
 preț, dacă nu vrea să-și piardă în- | MAMA. Iată-!!
 crederea în sine, dacă nu vrea să-i |

Va urma.

In Aeterna.

I.

Când vezi, în țintirim, că iarăși

S'a ridicat o Cruce nouă

Trămurători prin sita genei

Nu-ți curgă picurii de roaună,

Ci te cuprindă adânc, în suflet,

O blândă dulce mângăere

Și să 'nțelegi, că o viață

Ș'a stins amara ei durere.

II.

Când vezi, că trandafiru 'n umbră

Mlădie palide petale

Fiorii reci nu te cuprindă'

Nu-ți plângă ochii triști de jale,

Zădarnic e să te cutremuri

Când vezi că toamna în zări cernite

S'au ofilit atâta frunze

Și cad pe cale veștezite.

T. Murăsan.

Nuntă românească din Bouțar, (com. Hunedoarei).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

«Hora» jucată de nuntași în Bouțar (com. Hunedoarei).

SCRITORI ŞI SCRIERI.

Veronica Micle: Poezii, ediția a II. Biblioteca Șaraga nr. 22—3. Prețul 50 bani. 112 pagine.

Douăzeci de ani sau împlinit astă vară în lun'e dela moartea lui Eminescu. Aniversarul trist s'a serbat într'un chip destul de demn. S'au ținut vorbiri frumoase, s'au tipărit cărți ce se ocupă de Eminescu ca om, ca poet etc. s'a hotărât să i-se ridice o statuă ș. a. Deci ne-am adus aminte de el.

Dar tot în anul acesta, în 4 August, s'au împlinit douăzeci de ani, decând în frumoasă mănăstire a Văratecului s'a stins un suflet suferitor, pe veci și-au închis pleoapele acei doi ochii iubitori de seri cu lună, adânci gânditori și plini de melancolie, ce-i avea Veronica Micle, poeta aleasă și iubitoare. Murind Eminescu, pe care l'a iubit, decând la cunoscut până când și-a închis ochii, a văzut că viața pentru ea nu are nici un farmec, de aceea cheamă moartea:

Dac'ar da un mort din groapă pentr'un răsărit de lună
A sa liniște eternă, eu aş da de voie bună
Toate razele de lună, toate razele de soare,
Să te pot uită pe tine, să simt sufletu-mi că-mi moare.

Dar de mormântul ei aproape nime nu și-a adus aminte, nici o cunună nu a fost așezată pe el, nici piatra de marmură strălucitoare ce stă la capu-i nescobită de dalta lucrătorului, nu a făcut nimenea să spună cu slove grăitoare cercetătorilor mănăstirii numele moartei ce zace supt ea.

Aceasta însă nu s'ar fi cuvenit, căci acest suflet cu viața, chinurile și frământările lui nu numai că a fost un episod, din jalnica tragedie a vieții lui Eminescu, alcătuesc dar un întreg, ci el însuși a fost investit cu darul scump de a-și putea exprima simțemintele în haina scântei-toare a poeziei.

Deci și dacă n'ar fi scris acel năcăjit suflet alesele și plinele de dureri poezii ce le-a scris, totuși ar fi trebuit să ne aducem aminte de el, cu prilejul împlinirii a doua decenii dela moartea lui Em., de oarece el a fost unul dintre cele mai principale motive de inspirație în poeziile lui: ar fi trebuit să ne aducem cel puțin aminte de femeia dăruită cu

înalte însuşiri spirituale, care a fermecat în întreagă viaţa ei fantazia aprinsă a poetului.

Rari şi neînsemnate sunt, «prinoasele de recunoştinţă» aduse amintirii poetei din prilejul acesta, dar tocmai pentru aceasta li-se ridică îndoit valoarea şi serviciul ce-l împlinesc. Între aceste se numără şi sus amintita broşurică, a doua ediţie a poeziilor V. Micle.

Volumaşul cuprinde o prefaţă de Dl. I. S. Mugur, în care se ocupă cu viaţa poetei, urmează apoi poezioarele şi la sfârşit aflăm vr'o câteva aforisme de ale ei; în fruntea lui ni-se desprinde portretul bine reuşit al poetei: o faţă slăbită de suferinţi, doi ochi adânci, pătrunzători, negri şi valurile bogate ale pădurei de păr de culoarea păcurei. —

Aproape din toate poeziile cuprinse în volum, ni-se desprinde sufletul adevărat al femeii. Nu dragostea faţă de clasele asuprite şi ura împotriva celor apăsătoare şi împotriva barierilor sociale, motivele favorite ale Adei Negri, cântăreaţa italiană, — nici avânturile pline de sălbătăcie, putere şi bărbăţie ale celeilalte cântăreţe italiene: A Vivante — ne răsună din aceste poezii, ci adevăratele note ale unui suflet curat femeiesc, gingaş, cuprins de cel mai arzător foc al iubirei, zbuciumările de foc ale lui, avânturile cele mai înalte de iubire ideală, erumperile cele mai pătimaşe ale urei, lupta dintre simţăminte şi idei — aceste sunt motivele lirei V. Micle.

Veronica Micle este un adevărat poet liric, în poezia ei aflăm din prisos pilde clasice de poezie lirică.

Ar fi destul că un cuvânt
Ş'o lacrimă de foc
Să-ţi spue că pe acest pământ
Eşti şinguru-mi noroc;
Şi atunci când crezi că s'a sfârşit
Şi patimă şi dor,
Să simţi trezindu-se cumplit
Uitatul tău amor.

Poeta pleacă 'n lume «făr de căinţă, făr de dor» ca să-şi uite iubitul, dar:

De am mers mult pe acea cărare
Numai ştiu de atâta chin,
Căci cu dor şi disperare
Îndărăt la tine vin.

Ea ş'ar lega cu lanţuri gândul.

Căci el fără de-a mea știre
 Pururea este pribeag,
 Iar de'l cat văd că la tine
 A sburat iară cu drag.

Și ce simt atunci nu știu,
 Însă eu gândului meu
 De-ași putea aripi iaș pune
 Să-l ajut în sborul său.

Credem că sunt destule pildele aceste pentru învederarea celor afirmate.

În ele vedem cea mai de căpetenie însușire a liricului: spontaneitatea. Patima ce-i arde sufletul, chinul ce îl mistue, se traduc fără de greutate, de voia lor, în versuri. Exprimă tot ce simțeste scurt, concentrat, într'un mod natural, nesilit.

Nu face din cuvinte paradă, folosește strict numai atâtea câte sunt de lipsă pentru exprimarea arzătorului ei simțământ. Adăugând la aceste calități coloritul trist, melancolic al poeziilor ei, ne aducem aminte de poezia lui Eminescu, dela care a învățat atât și pentru care a suferit și mai mult, și de cea a lui Heine.

O melancolie, o tristeță caracterizază toate poeziile ei. Cauza gândim, că ne-o putem explica din viața ei plină de mizerii. Ajungând în România, — s'a născut în Năsăud în anul 1850, din familia Câmpian — în etate de doi ani, se stabilește cu părinții în Iași, unde învătă mai târziu clasele primare. În etate de 14 ani se căsătorește cu prof. universitar Ștefan Micle,* care însă moare în anul 1879, lăsându-o văduvă cu două fete. Nu voiește ca să se mai căsătorească a doua oară, ci-și predă inima «soarelui vieții ei» lui Eminescu, un amor nenorocit pentru care a avut mult să sufere până la moartea ei întâmplată puțin după cea alui Em.

Poeta știe că trebuie să fie nefericită, căci:

Să urăsc cu 'nverșunare,
 Când iubită știu că sunt,
 Să iubesc când nu's iubită
 Este soarta-mi pe pământ.

Pildă de nesăbuită durere cităm presia: «Și dac'un dor»,... care a fost scrisă ca răspuns și în același metru cu poezia lui Em.: «Și dacă ramuri bat în geam», iată-o:

*) Micle, rector al univ. din Iași, era din Feleacul Clujului. Poeta adese petrecea vara în Feleac. Red.

Şi dacă un dor mai simt în pept
 Când se iveşte luna,
 E ca să nu te mai aştept
 Şi azi, ca 'ntotdeauna.

Şi mângăeri de mai pot fi
 Unei vieţi de jale,
 Ar fi de a nu te întâlni
 Nici când în a mea cale.

Iar fericită de eram
 Să fiu în astă lume,
 Pe tine nu te cunoşteam
 Nici îţi ştiam de nume.

Unde se poate o poezie mai plină de jale, mai sfâşietoare şi deşteptătoare de compătimire faţă de un suflet atât de nefericit în iubire, ca aceasta?

Acest ton se înpânzeşte peste toate poeziile ei, pe acest suflet numai odată îl vedem glumind drăgăstos în «Scrisoarea» către iubitul ei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Haide, vino, fii cuminte,
 Dac'ai fost înpuşcă-lună,
 Eu am fost, adu-ţi aminte
 Şi zglobie şi nebună.

Rar de tot acest suflet blând, suferitor şi gingaş se înfuriază şi cu o adevărată puternicie sălbatică, cu ochii scânteietori cântă în «Dorul ei» de răzbunare, că ar trăzni ca fulgerul din cer, de ar avea putere, tot ce a crezut în viaţa aceasta *măreţ şi etern*, între aceste numără ea şi pe Em. către care continuă:

Ş'atunci când tu o ruină
 Vei fi în faţa mea,
 Eu nici măcar a ta ţărăină
 Nu voi putea ierta.

Dar sufletul ei se înmoaie, îi pare rău de ce a simţit în ură-i şi

...Când mi-aduc de tine aminte
 Mă îngrozesc de a mea simţire,
 Poate sufletu-mi mă minte
 Şi-ura-mi nu-i decât iubire.—

Nu răzbunarea și uitarea suferinții e a ei, ci păharul cel mai amar al suferinții i-lă hărăzit cerul. Până chiar și «Lac-oglină» lacul pururi cristalin, ce nu s'a întulburat nici odată ori și ce să fi văzut din valea tainică și dulce a Jozemiti:

...O clipă de ai răsfrânge starea sufletului meu,
Te vei tulbura îndată și-ai fi tulbure mereu.

A V. Micle este și dulcea cântare, cunoscută de toți:

Nu plânge că te dau uitării
Și nici nu plânge că te las...

Cam aceste sunt notele, ce se desprind din lira V. Micle. Mai sunt în volum vr'o câteva traduceri după Gauthier, Lamartine, în cari sunt exprimate simțăminte înrudite cu ale ei.

Mai are V. M. și alte motive de inspirație: Unul patriotic, (Măiestrității sale Carol I), și filozofice, în cari ca și marele ei dascăl, și idoloztrizatu-i iubit, este scârbită de nemicnicia lumii acesteia. Dar și aici iese la iveală femeia, căci pe când Em. înfruntă bărbătește moartea, nu se teme de ea, pe atunci ea zice morții:

Poate-acolo mă așteaptă
Un năcaz cu mult mai greu,
M'am deprins cu chinul lumii,
Moarte fugi, când te chem eu.

Și moartea numai atunci i-și dorește, când iubitul ei moare, căci vede că viața, amorul și chinurile ei numai au nici un rost pe lumea aceasta, se cere atunci în mormântul rece, unde gândește că se va întâlni cu el. Dintre poeziile filozofice amintim «Raze de lună» scrisă cu ocaziunea morții lui Em. «Și pulbere țărăină» etc. Pilde de adâncime filozofică cităm:

Ah! și ca să porți povara unui chin ce nu se curmă
Tu cu moartea ta în suflet te târăști de azi pe mâne.

(Raze de lună)

Și:

Și pulbere, țărăină din tine s'a alege,
Căci asta e a lumii nestrămutată lege;
Nimicul te aduce, nimicul te reia,
Nimic din tine 'n urmă nu va mai rămânea

(Și pulbere-țărăină).

Vedem deci că și în genul acesta avem de a face cu un adevărat talent.

Unde să mai punem apoi limba frumoasă, dulce, euristică, în care pe vremea aceea, numai Em. a întrecut-o şi dela care a învăţat şi în privinţa aceasta mult.

D-l I. S. Mugur a îndeplinit o datorinţă ce se impunea şi a făcut un serviciu real literaturii reeditând poeziile V. Micle — căci ediţia veche nu o putem afla uşor. Vom face deci bine, dacă ne vom providea cu broşurica aceasta, până ce ni se va pune la dispoziţie o altă ediţie mai extinsă şi în ce priveşte datele biografice cât şi materialul literar, epistole etc.

D. A. Gladu.

Emil Gârleanu: «Bătrânii» schiţe. «Minerva» Bucureşti, ediţia a II. Preţul 3 lei, 312 pagini.

Di Emil Gârleanu, autor al vr'o cinci volume originale şi traducător al vr'o alte cinci, s'a ridicat curând în şirul celor mai cetiţi scriitori Români, şi iată azi munca-i este resplătită cu convingerea că cuvântul lui este bine primit de publicul cetitor. Şi într'adevăr de vom ceti volumul acesta de schiţe luate din viaţa bătrânilor boeri moldoveni, ne vom convinge, că poetul ce descrie cu atâta iubire şi cunoaştere, cu atâta duiosie, anumite persoane, e vrednic de asemenea răsplată. —

Di Gârleanu a fost numit poetul boerimii moldovene ce dispăre, nume ce şi l-a primit după volumul acesta, care i-a fost primul volum, şi care se bucură de ed. II. Afară de schiţa «Negustorul Maramet», toate celelalte bucăţi ale volumului sunt luate din viaţa boerilor moldoveni de legea veche. Comparând sufletele acestor boeri cu sufletele celor de azi vom fi siliţi să constatăm marea deosebire ce există între ele: acele sunt curate, neotrăvite de nici o «cultură», iubitoare de ţară, de lege, de Dumnezeu şi de cei ce sufer; acestea prin cultura slabă primită s'au depărtat de aceste «prostii», la amintirea cărora zimbesc dispreţuitor. Cetind cartea aceasta vom recunoaşte sufletul vechilor şi adevăraţilor boerfi români, care a fost unul şi acelaşi din vremea bătrânilor Voevozi Alexandru cel Bun şi Mircea cel Mare până aproape în zilele noastre, vom înţelege sufletele, cari au fost atât de fanatice, pentru legea creştinească şi scumpul lor pământ strămoşesc, încât au fost în stare să elupte învingeri, care să uimească întreagă lumea, ca cea dela Rovine şi Podul Inalt, obiecte vrednice de cele mai strălucite epepeie naţionale, şi să sufere impietrite, fără şovăire, stând locului până la ultima picătură de sânge, ca nişte adevăraţi apostoli, înfrângeri

ca cea dela Valea Albă, tragedia cea mai sublimă a marelui Voevod Ștefan și a istoriei noastre naționale.

Dar s'au petrecut, și să petrec și acum, aceste vrednice suflete, aproape nu le mai întâlnim în lume, ci le cunoaștem numai din cărți de unde le cetim viața lor simplă și inima lor curată, îmbrăcate în duioșia, jalea și iubirea ce ne-o desfășură fiecare amintire plăcută a trecutului.

Bucățile volumului ne «schifează» tot felul de boeri fixați în deosebite stări sufletești: Coconul Gheorgies își află fericirea vieții în ajutorarea săracilor, Coconului Costache îi place să spună «brașoave» celor cam ageamii, personagiul schiței »Alte vremi« trăește în cea mai neagră sărăcie, din cauza femeii, cocoanei D'sale, căreia îi plăceau luxul și petrecerile, un altul moare nici măcar să-i-se împlinească ultima dorință, să-și vadă în ceasul morții unicul fiu, care l-a ruinat cu totul și acum nu vrea să-și aducă aminte de el, conul lancu Metincu e vânător pasionat, iar ultimul vlăstar al familiei Cantea credincios tradiției și Inclinațiunilor familiare, cîoplește artistic lemnul și cu lucrul mânilor sale își împodobește chiliile vechei căsi boierești.

Acești boeri nu sunt departe de țărani, modul de gândire, simțirile toate, sunt ca ale acestora, căci atât unii cât și alții au trecut prin aceleași suferințe și bucurii, au trăit supt acelaș cer și pe același pământ deopotrivă iubite de toți și s'au împărtășit de aceeași viață sufletească, cultura bisericească și literatura bogată a poporului.

«Cinstea e cinste și e mare lucru» zice coconul Ghiorghieș, și tot el zice: »Omul trebuie să facă bine, dacă vrea să trăiască între oameni,« iar coconul Iorgu Buhtea, vrednicul boer: »Cinstea e ca sângele, dacă-ți lipsește mori.« Corbu zice boerului Lupu să-și plece capul de nu va putea intra pe ușă, acesta răspunde: »Apoi să-l plec.. pentru prieteni, numai pentru ei, auziți voi?« Coana Bălașa și conul Vasile, când vine furtuna, pe care poetul o descrie cu atâta putere, se reped se închidă ferestrele, aprind lumânarea de Paști, cățesc mâța din casă, căci după părerea coanei, atrage trăznetul, ș'apoi amândoi bătrânii înghenunche cuvios înaintea iconostasului și rugându-se cu glas tare »bat mătânii până lângă dușamele«.

Iar la petrecerile acestor boeri nu cântă tariful cel mai vestit din scaunul domnesc, căci acesta nu ști cântările ce le cad D-lor la inimă ci același lăutar, care în Dumineci și zile de sărbători face de asudă fețele arse de soare ale flăcăilor și fetelor, cuprinși în brăul frământător de oasele trudite de munca de peste săptămână. Iordache lăutarul, cel cu cap buhos și cu ochii strălucitori, umeziți în zile de aceste mari, le cântă cântece vechi, »Pe supt deal, pe supt cetate«... »Rabdă inimă

şi taci — tu le faci tu le desfaci... Şi cântecul picură, când lin şi trăgănat ca un vânt de amurg, când plin de jale şi de oftături de parcă stă să se spargă lemnul plângător, şi boerii duşi cu minţile pe cărările amintirilor, îşi duc încet mâinile la ochi stergând boabele de lacrimi ce s'au ivit şi stau să se rostogoale în bărbile stufoase, dar dracul de lordache întoarce cântecul şi din plângător şi jelnic ce a fost, acum râd şi saltă coardele, şi se revarsă cântecul de răsună văile şi să umplu dealurile, senin, curat, voios, pierde umezeala ochilor bărboşilor, boieri, li-se mişcă acum viu, şi buzele încep a le bâzâi.

Aşa sunt boerii D-lui Gârlean: nimic nu-i deosebeşte de ţărani, căci atât unii, cât şi alţii, dupăcum am zis, sunt învăţaceii aceleiaşi cuminte dascăl, viaţa cu rădăcini în trecutul nostru, tradiţia străbună şi obiceiurile strămoşeşti, care nu cunoştea abisul social între «boeri şi ţărani», deşi cunoştea deosebirea cinstei, a rangului social.

Poetul îşi aşează personagiile pe fie care în cadrul său, pe fiecare îl fixează într'o anumită stare şi cu duioşia şi jalea ce nu poate lipsi, când e vorba despre asemenea persoane, cari se sting încet, încet, devenind ale trecutului, le deşiră ascunzişurile sufletului. Nu sunt adânci şi nu's multe aceste ascunzişuri, căci sufletele lor sunt simple, aproape unilaterale. Nu ne vom întâlni deci cu adânci observări psihologice, cari să fie dezvoltate şi să fie căutat nexul logic dintre ele, ci pentru un aspect al vieţii, sau pentru o serie de stări sufleteşti, ce caracterizează pe un individ se clădeşte întreaga bucată — schiţa. Dintre toate persoanele «schiţate» în aceste bucăţi; «Boerul Iorgu Buhtea» este prins în mai multe stări sufleteşti, el este cel mai tipic reprezentant al vechii boerimi româneşti: cuminte cât o ţară 'ntreagă, şugubeţ câte odată, iubitor de lege, ţară şi nedreptăţiţi, totdeauna cinstit.

Nu putem lăsa neamintit, nici darul de a povesti al autorului; povestirea înaintează repede, îmbrăcată într'o limbă curată, nici stricată cu neologisme, nici încărcată cu provincialisme neînţelese de toţi: este limba înţeleasă de toţi; apoi mai trebuie amintită şi marea putere de a scrie plastic a autorului: pentru ajungerea acestui scop foloseşte comparaţiuni nouă, vânjoase, pline de putere, netocite, cu ajutorul cărora ne pune în mai mare lumină anumite tablouri din natură, şi stări sufleteşti.

Dintre bucăţi cităm: Boerul Iorgu Buhtea, duioasa bucată «Bătrânii», jalnicele «Alte vremi» şi «Întunerecul» apoi plină de icoane frumoase din natură, şi de stări sufleteşti delicate şi de variate de persoane. «La cules de vii» şi «Furtuna», care excelează în tablouri frumos scrise.

Nepermițând spațiul să reproducem mai mult, reproducem câteva descrieri, cari le-am luat la întâmplare:

«Tunetul bubue într'una, furios, iar fulgerile rumenesc cerul ca 'ntr'un apus. Și în clipa ceea de lumină, mărginile sdrențuite ale nou-riilor, ce năvălesc unul peste altul, apar ca niște horbote țesute în fir de argint. Păreții odăii se umezesc și dânsiț, ca în serile de iarnă, în dogoreala focului din sobă». (Furtuna).

»La câțiva pași strălucea iazul, apa liniștită se îpțindea ca o mă-tasă; spre fața ei salcile își coborau frunzișul fraged, aruncând pete de umbră, în răcoarea cărora lebedele stăteau nemișcate, ca niște bul-gări de argint. Din ascunsul grădinei răsuna prelung, ca o frântură de doină voinicească, fluerul grangurilor îmbrăcați în pene de aur. Pe mal înaltele și chipeșele nalbe strângeau lumina în potirele florilor mari, pentru ca să o reverse apoi, înflăcărată ca sângele, sau lucie ca ghiața» (Amintire).

Negustorul Maramet, lovit de Avrum Jidanul cu piciorul în pân-tece, abia se suie în pat:

«Puterile i-se sleiseră cu desăvârșire. Încordarea ce făcuse ca să se culce îi dechisese rana. Dureri nu mai simția. I-se părea ca o gădi-litură dulce, lunecarea caldă a sângelui în lungur^o feței. Rămăsese ne-mișcat, cufundat, într'o dulce nemișcare — o plutire pe o apă liniștită ce-l purtă la vale. Parcă dormea și parcă nu... Nu, nu... nu durmea..... Mergea unul lângă altul, și pe măsură ce înaintau i-se părea că se topește cu încetul, că-i rămâne tot mai puțin trup... tot mai puțin... că nu-i mai rămâne nimic.

O tremurare a feței, ca o adiere, și atât.»

A. D. Gladu.

CĂNTEC

Șopotesc zefirii lin
Printre rămurele,
Ceru-i limpede senin
Sămănat cu stele.

Izvoarașe șopotesc
Noaptea-i blândă, lină,
Doina 'n glasu-i îngeresc
Dintre ulmi suspină . . .

Dorul plânge glas duios
Zilele de-odată,
Și re'ntoarce 'n piept sfios
Jalea ne'mpăcată . . .

Azi din visuri mi-au rămas
Lacrimi și durere
Să plâng făr' de nici un strop
Sfânt de mângăere.

G. Silastru.

NOTIŢELE UNUI DASCĂL

La gura băii.

Când am văzut iarăş lumina zilei, mi-am făcut cruce.

Trecuserăm, într-o scurtă revistă, o ştiolnă din apropiere, înghe-suşiţi pe o răznă. Imbrăcaţi în haine de băieşi, plecându-ne ca să nu ne izbim cu capul de stânca umedă, simţiam cum inima ni se bate mai cu putere de îndată ce nu mai zărirăm dunga luminoasă dela intrare. O negură deasă învăluia flacăra celor două lumînări de său, cari erau aşa de neputincioase în luptă cu întunerecul de mormânt al băii. Chiar lampa electrică a directorului părea mai mult o jucărie de copii în bezna aceasta.

De-o parte şi de alta prăpăstiile deschideau guri negre de lăco-mie; te gândiai la aurul ce s'a scos din ele, la munca uriaşă ce s'a desfăşorat în aceste locuri, cari azi nu mai au nimic preţios în adân-curile lor.

Departe, ca un murmur ameninţător, s'aud, în măruntaiele pământului, răbufnirile innăbuşite ale exploziilor cu dinamită.

Acolo... în întunerecul de iad al adâncului, muncesc băieşii palizi, plătiţi cu o coroană la zi, să smulgă din stâncile îndărătnice aurul, pe seama celor îmbrăcaţi, ca să aibă de chefuri şi de zile albe, de mătăsurii şi grele inele şi lanţuri de aur...

Îi vedeam dela o înălţime mare, privind cu spaimă din înălţimea liftului, la vermuşorii, cari mişunau în abis, în falfăitul câtorva slabe lumînări, peste cari lămpioanele electrice ale liftului stăpâneau ca tot atâţia sori asupra unor biete steluşe opace.

Din truda acestor muncitori neretribuţi ai aurului se adună belsugul prânzurilor bogate, sticlele lărmuitoare de şampanie, inelele femeilor zimbitoare în dantelării, bancnotele ce se asvârl pe masa verde a cartofilor uşuratici.

Îi văd mişcându-se în depărtări, mărite de închipuire şi de spaimă ca nişte soboli mititei, cari scurmă cu botişorul măruntaiele pământului.

Şi-mi vine să le strig din înălţime, ca un semn de dragoste, ca un protest izvorit din inimă:

Sic vos, non vobis tertis aratra, boves...

La rentoarcere ne simțim mai la larg, când zărirăm slaba dără de lumină dela gura băii. Întâi apărea ca învăluită în ceață, într'o depărtare enormă. Vălul albastru al ceții trecu apoi într'un galbin spalăcit, care se deslușia tot mai tare, până se preschimbă, la eșire, în aurul orbitor al soarelui de vară.

Ne scoborârăm de pe răznă, bucurându-ne de lumina soarelui, de căldura binefăcătoare a zilei de vară — de viață...

Băieșii își mâncau mălaiul în hram, glumind și hîrjonindu-se, sucind veseli câte o țigară, din tabachera ce le-o oferisem. Dar fețele pământii, licărirea stranie a ochilor și dinții lor fără lustru mâncau în de ajuns munca de ilot a acestor degenerați descendenți ai falnicei aquile romane.

Trecem în odăița directorului, să luăm o bere și să gustăm din «tocana hoțească», pe care numai băieșii o știu pregăti cum se cade.

Priviam din ușă, cum straja examinează pe băieșii, cari ies, pipăindu-i pe la încheeturile hainelor, prin busunare, sub șerpar și în opinci. E o vizită superficială, în vremuri când băile merg rău și nu e nici o probabilitate, ca muncitorii să poată șterpeli ceva din puținul aur, ce se mai află pe urmele celebrului *Alburnum* al strămoșilor.

Directorul ne atrage atenția:

— E schimbull

Doisprezece băieși se pregăteau să intre în baie, în locul celor ce eșiseră.

Îi priviam, cu țigarea între dinți, răspunzând la «Glück auf»-ul lor cu o înclinare din cap: «Noroc»!

Atunci s'a petrecut un lucru, care mi-a redeșteptat fiorii, ce îi simțiam în seminar, înainte de cuminecare. Mi-am descoperit capul și am aruncat cât colo țigarea abia aprinsă.

Cei doisprezece băieși se opriră cu capetele descoperite la gura băii, și începură să se roage. În lumina de aur a soarelui, băieșii se închinau cucernici, în straietele lor murdare de muncă. Glumele din hram încetaseră; ca prin farmec, și buzele lor se mișcau în șopotul înălțător al rugăciunii. Cei-ce aveau să pogoare în măruntaiele pământului, fără să știe, dacă s'or mai reîntoarce, își încredințau munca și viața în mâna Stăpânului a toate.

Departe s'auziau bușuituri infundate, cari făceau să zângănească geamurile căsuței noastre, iar ruga muncitorilor se înălța umilită și încrezătoare spre cerul albastru.

O simțiam, o auziam, o vedeam, parcă, cum se înalță în sus, ca un fum de tămâie, pe o curată rază de soare...

* * *

Va întreba vr'un cetitor impacient:

— Şi ce caută acest tablou, în seria «notiţele unui dascăl?»
Iată ce caută cetitorule:

M'am gândit l'a greutăţile ce le întimpină instrucţia noastră în propunerea religiei, la *intuiţiunea*, care ia tot mai mari proporţii în învăţământul modern şi care e aşa de dificilă în propunerea noţiunilor abstracte ale teologiei.

Şi mi-am zis: iată un clasic exemplu de intuiţie în acest gen abstract. În loc de a vorbi elevilor două trei oare, cu citaţii şi definiţii subtile, i-aş purta un ceas prin întunecul băii, arătându-le primejdiile de moarte, cari pândesc din orice ungher al stâncilor şi al vârtejelor, apoi i-aş scoate la lumina zilei, şi când băieţii s'ar închina la uşa băii, ca să-şi înceapă munca, — le-aş spune elevilor numai câteva cuvinte:

— Băieţi, iată ce va să zică: *rugăciunea*.

Al. Ciura.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Din „Meditaţii asupra Evangeliilor”.

De O. Prohászka.

Iară văzând gloatele s'au suit în munte, şi
şezând el s'au apropiat de dânsul ucenicii
lui, şi deschizând gura sa învăţa pe el.

(Mat. 5. 1.)

Isus vorbeşte către poporul apăsător şi resignat, şi vorbeşte în timpul acela al stăpânirii străine, clasice, dar fără de milă; în inima înourată a poporului obidit, în epoca politice brutale a Romanilor şi a formalismului sec al fariseilor, Isus îşi pune sufletul său mare şi frumos. El arată direcţiunea, care este înainte de toate de lipsă, dar care nu e totul: Se suie pe munte. Pe deasupra munţilor culturii se ridică muntele său, iar soarele cel dumnezeesc, soarele sufletului său fără păreche, soarele celor opt fericiţi, de după acest munte resare. De acolo ne străluceşte nouă acest soare nebiruit «Invictus sol». Munte înalt este legea cea nouă, piscul voinţei nobile superioare, desăvârşite. Noi suntem în drum către acest munte; calea duce printre stânci şi abisuri, în sus. Văd cum nisuesc credincioşii spre acest munte; unii obosiţi,

îngreunaţi, unii ezitând, nedumeriţi, fără inimă; eu privesc la Christos; deşi înălţimea Lui e foarte mare î-l simt aproape merg bărbăteşte înaintea şi el mă ajută.

«Fericii oei săraci cu Duhul, că acela este împărăţia lui D-zeu».

Comoara fiecărui om e sufletul său; în jurul acestuia e chemarea lui, iar nu în jurul drepturilor, carierii şi economiei sale. Acela stă la înălţimea situaţiei, care cu inimă curată, dar cu mare inimă, îşi lucră mântuirea sufletului său, şi cu dreptul fericit se poate zice acela, care nu este înălţuit de interese economice şi poate pă-mânteşti. Acela, care stă mai pre sus de caste, de cadrele economice de relaţiunile istorice şi pretensiunile culturale, şi cari ridicându-şi sufletul peste toate acestea, îşi cere fericirea sa veşnică. Fericit e deci cel cu sufletul astfel emancipat şi liber. Un astfel de suflet e bogat în sine însuşi şi din bogăţia sa poate da multor «*sermani*» de bogaţi.

«Fericii cei blânzi, că acela vor moşteni pământul».

Pericii cei blânzi, cari nu lucră cu forţa brutală, cu asprime şi infumurare; fericii cei a căror suflet nu-i arogant şi nu cunosc închi-puirea de sine, care duce la trufie. De ce folos e puterea stăpâni-toare, care pătimeşte de nenorocirea supuşilor săi? Direcţiunea Evan-geliului e individuală; perfecţiunea o măsură după devotament. Puterea, stăpânirea, trebuie să se nizuiască, ca în lume să se aplice cât mai multă etică şi cât mai puţină forţă brutală.

«Fericii cei ce plâng, că acela se vor mângăia».

Mângăitorul oamenilor chinuţi de sărăcie şi năcazuri este D-zeu; să-l aştepte şi să-l caute pe el şi-şi vor găsi mângăierea. Plânsul nu e fericire şi să nici nu plângem, pentru a ne mângăia, dar când să năpusteşte năcazul asupra noastră să credem, că avem mângăiere şi mângăitor; are şi cel păcătos şi cel prigonit şi cel bolnav «*Nu vă întristaţi, ca şi ceilalţi, cari nu au nădejde*» (C. Tes. I, 4, 13)

«Fericii oei ce flămâneză şi însătoşeză de dreptate, pentru că acela să vor sătura»

Isus nu iubeşte pe cei, cari sunt îndestuliţi cu sine şi desăvâr-şirea lor; cari nu au nici o dorinţă după ceva mai mult şi mai bun; acestia sunt cadavre. Cine poate fi îndestulit după Christos cu starea sufletească ce a ajuns? cine poate fi fără dorinţe şi nisuiţe? Ce munţi înalţi se ridică înaintea noastră! Munţii realităţii, superiorităţii, cunoştinţii şi sublimităţii. Aceasta foame şi sete de dreptate este semnul sănătăţii

sufletești, simptomul puterii, care se încoardă și lucrează pentruca iară să se umplă; aceasta este cărarea sufletului nostru.

«Fericți cei milostivi, oă aceia să vor mliui»,

Milostivirea are loc în totdeauna; inimile sdrobite, pe oamenii naufragiați, cari sufer în conștiința păcatului, trebuie să'i ridicăm «*Mila Domnului e nemărginită*». La El va găsi cămin de scutire, cel care știe ce e conștiința păcatului și miseria; la el voi tonvăța milă faței de cei cari sufer trupește ori sufletește. Pe calea aceasta și în cerșitor voiu recunoaște pe fiul lui D-zeu; iar chemarea mea va fi a picura balsamul îndurării în inima altora și atunci înțelepciunea vieții, răbdarea, va urma pașii mei

«Fericți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe D-zeu»

Ochii sunt de multe feluri; unii văd puțin alții văd mai mult. Sunt oameni în a căror ochi tufele, dealurile, pădurile și ținuturile se prefac în capodeopere, pline de culori, de farmec minunat și de adâncime; pentrucă privesc cu sufletul. Așa sunt ochii celor curați cu inima, așa de adânc pătrunzători și departe privitori; minunate și fine organe, ei văd pe D-zeu; î-L recunosc în faptele Sale; lor altfel li-să pare lumea, cu florile, cu spinii, cu stelele; unde alții văd negură ei străvăd soarele, unde alții văd întunec, ei străvăd prin întunec și stele; ei văd pe *Domnul* și strigă cu Petru «*Dominus est*» — Domnul. este! Să nu ne tâmpim dară ochii sufletului nostru cu pulbere, cu tină, cu țărână; omul animal nu vede celea d-zeești și ce plăcere este a vedea cele d-zeești și oarecând pe D-zeu!

«Fericți cei făcători de pace, oă aceia îi lui D-zeu se vor chiama».

Isus totdeauna laudă sufletul superior, înălțat iar nu lăsălnicia stupidă, El laudă pacea care este rodul buneii voințe, rodul buneii voințe puternice, înțelepte, răbdătoare și moderate, dar nu a sălnicieii, care atacă și brutalizează. Mult trebuie să lucrăm pentru aceasta pace. Pentrucă și ea ține într'o mână sabia și în ceialaltă ramura de oliv.

«Fericți cei prigoniți pentru dreptate, că a-celora este împărăția ceriurilor».

Fericți cei ce astfel iubesc dreptatea încât și sufer pentru ea; cei cari nu cedeapă nimic din convingerea, credința și vârtutea lor față cu forța, ci mai curând pierd totul, grații, înaintării, onoruri, pretinii, averi până și viața. Aceste sunt sufletele aristocratice înaintea cărora umea ș'a perdut toată valoarea, față cu valorile veșnice, pe cari le-a

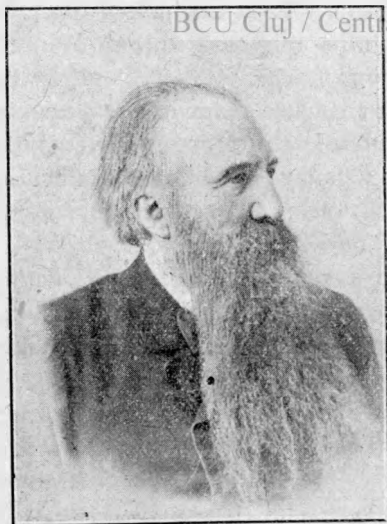
cunoscut. În fața micilor sau marilor jerfe, pe cari le aduc pentru adevăruri, virtute și D-zeu, nu voi hesita nici o clipită. Dar pot să sufăr pentru dreptate și așa, că nevinovat fiind, mă clevetesc și mă osândesc; mă aruncă în temniță și mă despoaie de starea și bunăstarea mea.

Să ne aducem aminte de mângâierea omului biblic. A suferi pentru dreptate și a fi curat înaintea lui D-zeu e ceva sublim, e o stare de suflet d-zeească. Demascarea lor va fi punctul culminant al judecății celei din urmă.

Iubileul unui învățat român.

— Chimistul Nic. Teclu. —

În zilele trecute o serbare rară a avut loc în Viena, în jurul unei venerabile figuri de învățat, care ridicat din mijlocul nostru, de aici, din acest nenorocit Ardeal, s'a știut ținea la înălțime în lumea învățaților, și a reporta cinstea numelui românesc în împărătescul centru european al științelor, care este Viena.

Chimistul Nic. Teclu.

să-i câștige o faimă și o strălucire, ce s'a răspândit în toată lumea

Envorba de Dl Nic. Teclu, care, cum ne spune dl J. Moisil, într'o elegantă broșură occasională*) «lucrează de aproape treizeci de ani» în liniștitul laborator de chimie dela Academia de comerț din Viena, «incunjurat de aparate, dintre cari multe inventate de dânsul, departe de sgomotul lumii, ferit de luptele publice, cari frământă creerii atâtor oameni și-i îndepărtează astfel dela drumul binefăcător al științei».

Dl Teclu, «stăruitor explorator în tainele chimiei», a fost fericit să guste și să deslege multe din problemele ei, să le dea spre folosință lumii întregi, iar numelui de român

*) A 70-a aniversare a nașterii chimistului Român Nicolae Teclu. 1839—1909, Octomorie 1909. Inst. de arte grafice C. Sfetea București. 15 pag. cu mai multe ilustrațiuni.

savanților», ear acum a fost fericit să guste și mulțumirea, nu mai puțin rară, de a fi recunoscut și sărbătorit și de ai sei

Iubileul dlui Nicolae Teclu s'a sărbătorit la 25 Oct. 1909, în mod următor:

La oarele 12 jum. s'au prezentat la laboratorul d-sale deputațiunile românilor din Viena aducându-i omagiile lor și anume dl. general Lupu l'a felicitat în numele comunității bisericești din Viena.

Dl consilier aulic Moraru în numele coloniei române predându-i o adresă omagială într'o frumoasă casetă. Dl președinte al societății «România Jună», — al studenților universitari români i-a predat — ținând o foarte mișcătoare cuvântare — o diplomă de membru de onoare într'o casetă foarte frumoasă, pe scoarța căreia era imprimat numărul 70 și tricolorul transilvănean. D. Teclu a răspuns foarte emoționat pentru aceste sentimente ale compatrioților săi.

Seara la oarele 8 s'a dat în restaurantul, «Riedhof» un splendid banchet la care au participat vre-o 50 de persoane de distincție, numai români.

În timpul banchetului a concertat o capelă de musică, care a delectat pe comesenii cu cântece românești.

Primul toast l'a ținut dl Dr. Alexandru Popa în numele Românilor din Viena. Dl Dr. Lazar Popovici într'o frumoasă vorbire a arătat meritele dlui N. Teclu pe terenul științific. Dl Dr. Mihail Popovici l'a bineventat ca academician român. Dl Dr. Ștefan Minovici, profesor la universitatea din București, a fost interpretul sentimentelor de venerație din partea României. Dl Aurel Onciul, deputat român în parlamentul austriac a toastat pentru familia dlui N. Teclu, din care erau prezenți d-șoara Irina Teclu și dl Nicn Teclu — copii sărbătoritului.

În fine dl *Aurel C. Popovici* într'o avântată cuvântare a vorbit despre dl Teclu ca om de știință, care nu a părăsit baza reală, ca alți cărturari mari, făcând numai teorii, ci s'a ținut în harmonia sufletească a poporului nostru, păstrându-și credința creștinească.

Dl profesor Teclu a mulțumit foarte emoționat, tuturor oratorilor cari l'au sărbătorit, exprimânduși simțământul de bucurie, că poate petrece această memorabilă zi pentru dânsul în mijlocul fraților săi români.

În timpul banchetului s'a citit o mulțime de telegrame de felicitare și adrese din cari amintim pe a M. Sale Regelui Carol I, a ministrului instrucțiunii publice din România, d. Spiru Haret, a Academiei Române a Asociațiunii de științe din București, care l'a numit membrul ei de onoare, apoi o mulțime altele de persoane particulare și ziare.

Serbarea a fost frumoasă și animată.

Dăm acum, după studiul dlui I. Moisi^l, un sincer admirator și bun. cunoscător al iubilarului învățat, câteva date din viața și activitatea, prea puțin cunoscută la noi, a dlui Teclu, cu a cărui chip, cu adevărat o figură profetică de savant, ne place a ne înfrumșeța acest număr al revistei.

Născut în Brașov din părinți comercianți Teclu a avut, ca toți oamenii mari să lupte în tinerețe pentru a-și afirma înaltele sale calități. Aci a urmat, școala primară, la Sași, apoi gimnaziul, pe care-l termină în Viena. Urmă tehnica în Viena, apoi trecu la Academia artelor frumoase în München, mai apoi la Berlin. În München deveni și unul din cei mai vestiți gimnastici; prin stăruința lui s'a introdus gimnastica în școlile bavareze, unde dela 1848 se suprimase gimnastica. Fu numit «Turnwoart», o funcție de stat, peste toate școlile din München; în 3 rânduri representă Bavaria la congresele de gimnastică, ce se țineau în deosebite orașe ale Germaniei; câștigând premii și mari laude.

Președintele congresului din Cannstadt, *F. Georgi von Esslingen* într'un discurs festiv, în fața regelui de Württemberg, aduse omagii lui Teclu, mai spunând, că «*un mare viitor așteaptă pe Români, dacă posed astfel de fii.*»

Dânsul întemeia, pe la 1863—64 «Reuniunea de gimnastică și cântări» din Brașov. Terminându-și studiile, după dorința inimei sale de a se pune în serviciul neamului, Teclu trecu în România, dar încercările sale, în două rânduri, de a-și găsi teren potrivit, nu isbutiră. Se reîntoarse deci de nou la Viena, unde fu numit profesor de chimie la Academia comercială, mai apoi la Academia artelor frumoase, în urmă chimist la monetăria statului și la imprimeria imperială.

Lp 1879 Teclu fu ales membru al Academiei române, cinste, pe care o merita prin lucrările sale foarte numeroase, cu cari își ilustra numele în științe.

Înceiem cu cuvintele frumoase ale dlui Moisi^l:

«Modestia și lipsa de pretenții, caracterul. său deschis, sincer și cu adevărat nobil, inima sa verde românească, unite cu o înaltă erudițiune, caracterizează pe bătrânul chimist Nic. Teclu. — Cine a avut norocul să-l viziteze în laboratorul său, a rămas puternic impresionat de figura profetică a savantului român, împodobită cu barba-i mare, înălbită de mulțimea anilor, bogată în muncă curată, cinstită și rodnică.»

Dr. E. D.

În toată ziua învățat dela cei ce trăesc a trăi și dela cei ce mor a muri.

CRONICA

Pentru noua biserică din Cluj.

Causa bisericii celei nouă din Cluj devine, precum merită, din ce în ce mai generală. Întru adevăr nu e vorbă aici numai de necesitățile poporenilor unei biserici parohiale, ci e vorbă cum să fie reprezentată biserica românească în acest oraș capital al țării, în care toate confesiunile, câte le-a cunoscut istoria țării Ardealului, sunt reprezentate, și încă puternic reprezentate. Circularul dat în aceasta cauză de I. P. S. Metropolitul dela Blaj, a fost publicat în întregime și de P. S. Episcop al Lugojului și credem, că asemenea s'a făcut, sau se va face. În curând și la celelalte venerate episcopii a Gherlii și a Orășii-mari E vorba apoi ca cinstiții frați preoți să pue la inima credincioșilor însemnătatea acestei cauze și atunci suntem convingși, că poporul nostru ori cât de sărac, va da bucuros din puținul seu și astfel ori cât de puțin va da fiecare, mulți fiind, mult se va aduna. Numai să nu se facă lucrul ca de cheltuială, ci cu toată serioșitatea ce o cere sfințenia și importanța cauzei. Că dacă după cuvântarea din biserică unul sau doi epitropi vor umbla din casă în casă și vor primi tot ce li-se va da, este cu neputință ca să nu se adune o sumă frumoasă. Că nu e așa greu ca să se plinească cuvântul repausatului *Stefan Havași*, care zicea »*facă toți cei-lalți împreună cât am făcut eu singur.*«

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În scopul acesta mult poate contribui și presa noastră, care l-și înțelege menirea, publicând articole de îndemn și deschizând fiște care foaie rubrica sa de colectă. Până acum înse numai unele foi și-au înțeles aceasta datorință. »Unirea« din Blaj a publicat în Nr. 41 dela 23 Octomvrie n. un important primarticol sub titlul »*Archierii nostri și biserica din Cluj.*«

În acest articol se scoate la iveală importanța faptului, că înșiși I. P. S. Archiereii au luat cauza acesta în mână și au impus-o ca pe o cauză vrednică de întreg sprijinul clerului și poporului din întreagă metropolia. »E timpul — zice *Unirea* — să ne dedăm poporul a crea din jertfele sale monumente și așezăminte. Am avut atâta archierei mari și generoși, în cât ne-am prea dat a aștepta totul de sus dela tronul archieresc. Dar lipsele sau înmulțit. Azi trăim în epoca maselor și a democrației, mult pot cei buni împreuna. Nu trebuie să așteptăm tot dela unul, ceea ce mai ușor putem face cu toții împreună. Fapta singuraticilor e bună de îndemn și de pildă. Dar făptuirea tuturor e mai efectivă și mai înălțătoare prin legătura de care dă dovadă.«

Asemenea articole de îndemn a publicat »*Unirea*« și în Nr. 42 și 44.

O scurtă dar călduroasă notiță a publicat în cauza aceasta și »*Tribuna*« dela Arad, care zicea »dorim din tot sufletul, ca circulara episcopilor uniți să găsească pretutindeni inimi înțelegătoare și să vedem înălțându-se cât mai curând noua clădire maiestooasă a legii românești în Cluj.«

Gazeta Transilvaniei a publicat și ea, după multă hesitare în Nr

229 dela 5 Nov. n. un lung și entusiast articol signat: *Aurel Delascurta* din care reproducem următoarele: «*)

«Gândiri mărețe, credință tare și dragoste fără de păreche față de tot ce este românesc, a arătat hotărârea fruntașilor parohieni din Cluj, când au dat expresie rugărei lor către Capii bisericii unite, întruniți în conferința dela 6—8 Sept. a. c. spre a se adresa un circular către întreg clerul unit și a se ruga pentru a îndemna poporul credincios la contribuiri binevoitoare, spre a se înlesni oareșicum clădirea unei frumoase și mărețe biserici în Cluj. O faptă asta, ca și care mai ideală nu se poate închipui. Din partea noastră nu putem îndeajuns îndemna inteligența română de ori și unde spre a jertfi după puteri spre acest nobil scop, căci știut este, că nu oamenilor ci lui Dumnezeu se jertfește. Iar când gândim la avantajile ce răsar rând pe rând pe neștiute, din o atare operă, vrednică de atenția lumii atât ce privește biserica noastră, cât și întreg neamul românesc, am voi să avem un glas detunător, care și în cele mai liniștite afunzișuri să străbată și să inmoaie inimile nededate cu jertfe de felul acesta, să înduplece voînțele și să rechieme gândirile de pribegie la redeșteptare și conștiință de sine.

Din parte-ne am fi cei mai fericiți, dacă aste vorbe nu ar suna în pustiul... căci «în năcaz se cunosc prietini» și »prin foc să lămu-rește aurul«.

Avem nădejde, că și celelalte foi românești vor bine-voi a apreția importanța acestei acțiuni și a-i da cuvenitul sprijin.

Din partea sa *Răvașul* are intențiunea de a consacra un număr special acestei idei, în care număr, va să publice numele tuturor celor ce vor contribui la colecta deschisă. În acest scop rugăm respectuos, pe toți onorații preoți, ca deodată cu Conspectul oficios al contribu-enților, ce e prescris a se trimite la oficiile diecesane, să binevoiască a ne trimite și noue o copie.

De altfel dela publicarea ultimului număr la of. parochial gr-cat. din Cluj au mai intrat pentru noua biserică următoarele contribuiri:

Nr. 453 Niculae Petru preot în Györgenyszentimre	
și soția sa Clara	10 cor.
Nr. 454 Nastasia Suciú din Juc	5 cor.
	Total 15 cor.

Se știe, că rezultatul colectei, deschisă prin I. P. S. Arhierei, se trimite deadreptul la Cassele Centrale diecesane.

— Centenariul Șaguna sărbătorit de întreagă presa, s'a încheiat solemn prin festivitățile ce au decurs în Sibiu și la Reșinari, unde s'a celebrat un parastaș de episcopul Aradului *Ioan Papp* și s'au rostit cuvântări din partea Metropolitului *Meșianu* și a deputatului, părintele *Dr. Vasile Lucaciu*, care a vorbit în numele partidului național român.

Congresul național ținut anume tocmai în acelea zile a luat

*) Articolul acesta a fost reprodus în întregime și de foaia «Olteanul» din Făgăraș.

act într'un raport despre felul cum s'a săvârşit aceasta serbare și cu acest prilej s'a făcut în Congres o singură observare, că anume biserica română gr.-cat. de ce nu a fost invitată la serbările centenari? — Momentul cel mai remarcabil al acestor serbări îl constituie după a noastră părere *bursa Andreiu Șaguna* instituită de Liga culturală din București, pentru câte un absolvent de seminar din Ardeal și Ungaria, fără deosebire de confesiune, care va voi să urmeze încă studii universitare, la universitatea din București, la vre-o școală de teologie din Orient, și la vr'o universitate din apus, urmărindu-se cu deosebire Istoria Bisericească. — Menirea acestei burse, condițiunile de concurs și modul împărțirii ei, după cum se prevede în regulamentul satorit, constituie în sine o înaltă idee, care atinge plăcut fiecare inimă românească, numai de s'ar și realiza.

— **Oaspeți distinși** a avut Clujul în zilele de 25 și 26 Octomvrie în persoana Domnilor *Petre Poni*, profesor universitar, fost ministru de culte și actualminte președinte al Consiliului superior de agricultură, însoțit de *Di Ion Bianu*, prof. universitar și bibliotecar al Academiei române, și *Di Cotea*, directorul unei școale agricole pentru țerani, instituită de Academia rom. pe una din moșiile sale, în județul Vâslui. Numiții domni au venit cu mare interes la Cluj, pentru a cerceta palatul bibliotecii universității din Cluj și Academia agricolă din Mănășturul-Clujului. — La biblioteca universității, care este o splendidă instalațiune modernă, au fost primiți de directorul Dr. Erdélyi și bibliotecarul Dr. Gyalui Farkas și au fost călăuziți de amabilul Dr. Veress Endre, archivarul bibliotecii, care știe perfect românește.

La academia agricolă, oaspeții români, au fost primiți tot așa de afabil de directorul Dr. Szentkirályi Akós, care după ce le-a arătat salele de prelegeri cu toate colecțiunile științifice și internatul, i-a transportat cu trăsura institutului la *ferma de model*, nou instalată; pe câmpia de lângă Someș, din sus de Mănăștur. Cu acest prilej, iubiții oaspeți au cercetat și unele instituțiuni românești din Cluj, și au plecat, credem, cu celea mai bune impresiuni, ducând cu sine o mulțime de informațiuni prețioase, în vederea faptului, că Academia rom., a cărei membrii sunt *Di Poni* și *Di Bianu*, intenționează a clădi un local propriu pentru biblioteca sa și a desvolta în mod științific și practic agricultura pe estinsele mosii ce le poșede Academia.

— **Universitarli români din Cluj** invită la petrecerea cu dans ce se va aranja în sala dela «Hotel Central», în 25 Noemvrie n. 1909. Incepul la 8 oare seara. Întrarea de persoană 2 cor., de familie (până la 3 membri) 5 cor. Venitul curat e destinat pentru Casina română din loc.

— **De la adunarea Asociațiunii** din acest an remarcăm discursul de deschidere al v.-președintelui *Andrei Bârseanu*, conferența dlui *Ion Agârbiceanu*, în care a arătat mai multe scăderi din viața noastră socială și conferența dlui Dr. *Braniște* despre regretatul *Ales. Mocionyi* ca filosof.

Din cuvântul de deschidere al dlui *Bârseanu* reținem cu plăcere, următorul pasaj:

Va zice însă cineva, că faptele acestea ale lui Şaguna privesc numai o parte a poporului nostru şi astfel amintirea lui nu este o datorinţă obştească a românilor din această patrie şi în genere a întreg neamului românesc.

Celce ar judeca astfel, ar face că acel frate fără minte şi fără inimă, care locuind supt acelaş coperiş cu alt frate al său, ar zice: ce-mi pasă mie, de ce se întâmplă în locuinţa vecină?... Întimple-se ori şi ce la fratele meu, mie nu-mi pasă!... Între furii, să-l jefuiască, vină potopul să-l inee, arză-i focul avutul şi culcuşul, căci mie nu-mi pasă!... Şi nu-şi dă seamă, că furii, jefuind pe fratele său, vor năvăli şi asupra lui; potopul, surpărd odaia vecină va ameninţa şi pe a lui; şi focul, mistuind partea de coperiş de-a dreapta, va trece şi la stânga!

Dacă în privinţa celei mai înalte instituţiuni sociale, în privinţa bisercii, soartea*) a împărţit arborele naţionalităţii noastre în două ramuri, dintre cari una se îndrează spre răsărit, iar alta spre apus aceasta nu însemnează ca aceste ramuri să caute a se nimici una pe alta, ci dimpotrivă ele sunt datoare să se sprijinească una pe alta, bine ştiind că amândouă răsar din aceeaşi tulpină, că amândouă se hrănesc cu aceleaşi suc şi că amândouă sunt supuse la aceleaşi primejdii; dacă se vor incuiba omidele într'una, vor trece şi în cealaltă parte; când vânturi dujmănoase vor isbuti a culca pe una din ele la pământ, de bunăseamă va veni şi rândul celeilalte.

De aceea între cele două ramuri ale bisercii naţionale române o singură rivalitate e admisibilă; rivalitatea de a produce care mai de care roada nobile şi a servi ca ocrotitoare ale naţionalităţii noastre şi a celor mai înalte interese morale şi intelectuale ale ei. Iar bărbaţii mari ai neamului nostru, cari şi-au jertfit viaţa, munca şi averea pentru binele obşteasc, — fără a ne uita, dacă au trăit şi au lucrat în Sibiu sau în Blaj, în Arad sau în Oradea-mare, în Lugoj sau în Caransebeş, — trebuie cinstiţi de toţi românii.

Şezătoarea literară a tinerimii din Cluj În amintirea lui Eminescu. În seara zilei de 11. Nov. st. n. tinerimea română a făcut o şezătoare literară în amintirea lui Eminescu, din prilejul că sau plinit 20 de ani, dela moartea marelui poet şi gânditor român. Şezătorile literare în oraşul nostru nu sunt numai petreceri plăcute ci şi folositoare, pentru aceasta sunt de mare însemnătate. Anume aici avem o mulţime de tineri cari absolvând la gimnaziile ungureşti nici n'au auzit, sau cel puţin n'au cetit nimic despre Eminescu. Este o adevărată sărbătoare, pentru aceşti tineri; mai cu seamă când este anunţată ştinerea unei şezători literare, sufletul lor să umple de o adevărată mândrie naţională, prima dată acum în viaţa lor, văzând că şi noi avem cu ce ne mândri, şi mai oţeliţi să depărtează cu dor de muncă şi dragoste de neam. Iată deci de ce ne bucurăm şi cât câştigăm prin aceste şezători. În ce priveşte şezătoarea aceasta literară, prima din anul acesta, ca fost succesă. —

S'a cântat, cântări de ale lui Eminescu, de corul universitarilor

*) Noi am zice: evoluţia istorică.

condus de V. Cutean, s'a declamat o parte a puternicei satire a III de Eminescu, și s'a citit o disertație despre poezia lui Eminescu.

Am avea de observat însă atât D-lui declamator Leon Bancu, că ar fi fost mai bine de ar fi declamat și partea a doua a poeziei adevărată matiră, în care multe am fi auzit și și mai multe am fi înțeles, deoarece aci aflăm amara, pasionata, dar plina de adevăr, criticare a stărilor noastre de pe atunci, cari nu s'au îmbunătățit așa de mult, ca să nu se potrivească și azi. Atunci poate, ba de sigur, ar fi avut și influința morală, nu numai estetică. Dealtcum în cazul de față tocmai partea a doua ar fi fost mai de lipsă, deoarece prima a fost destul de pusă în lumină de dizertațiunea D-lui Sculici, st. med.

Noi suntem de părere, că cu ocaziunea viitoarelor șezători, să se mai studieze părți ale vieții și opereii lui Eminescu. Mai cu seamă, scrierile politice și literare ale lui, ar servi de obiect al unui studiu bine primit și acomodat împrejurărilor tinerimii și publicului român de aici, căci pe lângă acea ca nis'ar deschide o noauă cale nebătută până acum în viața și opera poetului, ni-ar servi și de îndemn și de învățătură, în lupta grea a vremilor vitrege, în cari trăim. X+Y.

— **Sinodul arhidiecezan**, convocat la Blaj pe 23 Nov. n. a. c. spre a hotărâ în multe chestiuni bisericești importante, e privit cu mare interes din toate părțile. Sperăm, că sinodul se va și ridica la înălțimea situației și va răspunde tuturor așteptărilor legitime.

— **Necrologe.** Capitlul din Gherla a pierdut pe șeful seu regretatul preposit *Alesandru Bene*, care a încetat din viață repentin, în 14 Nov. n. a. c. în anul al 63-lea al vieții, și al 35-lea al preoției sale. Îl deplânge capitlul diecezan din Gherla, care s'a redus acum la 4 membrii, pe cum și fiul seu Corneliu și fiica sa Leontina măr. Ilariu Boroș și numeroase alte rudeni.

— † *Iosif Vancea de Buteasa*, protopopol gr.-cat. din Murăș-Oșorheiu a încetat din viață în 4 Nov. a. c., după un morb îndelungat, deplâns de o numeroasă familie. Prin moartea dânsului devine vacantă o parohie dintre celea mai primejdite a bisericii gr.-cat. și un district protopopes, care a fost cârmuit odinioară de *Ioan Bob*, vlădicul, de mai târziu al Blajului, întemeietoriu de atâtea biserici, între cari și cea din Oșorheiu și Cluj, etc. . . .

Cărți — Reviste — Ziare.

— Biserica și românismul studiul d-lui C. Cernăianu, licențiat în teologie dela facultatea din București, este și rămâne un studiu serios de adânc adevăr. Pot să'l ignoreze, aceia, cărora adevărul nu le convine din anumite considerații, dar de combătut până acuma nimenea nu l'a combătut. E și foarte greu, pentru că D-l, *Cernăianu* nu spune aproape nimic dela sine, ci lasă să vorbească cei mai de seamă istoriografi români, din ale căror constatări întemeiate pe fapte, autorul de mult, trage conclusiunile ce se indică de sine. E regretabil, că la noi s'au adus hule (într'un ziar cu pretenții mari) asupra acestui studiu serios, care nu poate fi tratat cu o «Carte de contrabandă». Avem de gând a ne ocupa mai amănunțit cu acest studiu istoric, și

până atunci anunțau, că se poate procura și la administrația revistei noastre pentru prețul de 2 cor.

— «Chestiunea noastră bisericească» de preotul *Constantin Morariu*. — E titlul unei broșuri de 35 pag. scrisă de un zelos preot bucovinean și estrasă din *Foaia diecesană* dela Caransebeș, ca Nrul 6 al «Bibliotecei deșteptării poporului». Autorul se ocupă cu multă durere de inimă de chestiunea religioasă morală și mai ales accentuează necesitatea de a se da în mâna țăranilor textul S-telor Scripturi, în deosebi al Testamentului nou. Aceasta e negreșit o chestiune mare și de importanță, dar după câte vedem, că se întâmplă în biserica românească, și aici, și în Bucovina, dar mai ales în România — fapte groasnice, cari nici să nu se pomenească între noi — nu putem zice că aceasta e «chestia noastră bisericească». E mare chestiune Bibliei în popor, și resolvarea ei bună ar fi negreșit de un mare folos, dar nu aceasta e «chestiunea noastră bisericească», și ne temem chiar, că în actuala situație, nici aceasta chestiune nu se va rezolva cum ar trebui, dar e sigur, că ori cum s'ar rezolva, ea *singură* nu rezolvă chestia noastră bisericească, care există și e strigătoare. De altfel toată cinstea se cuvine autorului, pentru bunele sale intențiuni și străduințe. Dânsul zice, și remarcăm această declarație:

«Eu sunt adânc convins, că dacă s'ar da țăranilor noștri întreg pământul românesc din ziua de astăzi. și dacă ei, în privința culturii umanistice, ar ajunge să fie cei mai înaintați dintre toate popoarele lumii, ar ocupa toate stările sociale, și fie care ar avea studii academice complete și adevărate prin testimonii de esamene excelente, dar, în schimb pentru tot binele acesta material și spiritual, li-ar lipsi *cu totul numai moralitatea*, care își dorește numai din spiritul legii lui Christos, viața lor nu s'ar mai putea numi viață, ci moarte».

— **Convorbiri literare** (nr. 10) au apărut cu un cuprins bogat și variat, ca totdeauna

Di Herz își publică drama *Noaptea învierii*, care a fost reprezentată pe scena Teatrului Național din București. — fără mult succes, tot Dlui are și o cronică dramatică. «Socrate», schița dlui I. A. Basarabescu, «schitează» un interesant tip de om, care nu-și cunoaște puterile proprii și nu ști până unde să se întindă.

Poetul Nanu își publică poezia «Pe volumul» «Ne cheamă pământul». În care zice că sunt zădarnice toate îndemnurile și vorbele sufletelor nobile, căci nu au influință numai până ce le cetim, iar după aceea le uităm, cad pradă «durerei și egoismului făpturei omenești». Domnii Cerna și Urban Iarnik își continuă cel dintâi studiul despre Faust, al doilea notele de «Drumul, pe care am mers», începute cu numerii trecuți.

Aci este publicată și partea primă, a doua a fost omisă cu totul, a faimosului discurs a D-lui L. Zamfirescu «Poporanismul în literatură», titlu ce, în forma în care este tipărit nu i-se mai potrivește. Răspunsul la acest discurs, rostit de D-l Maiorescu, s'a tipărit în nr. 8 al acestei publicații.

Cronica este bogată. În cronica artistică D-l Al. Tzigara-Samurcaș răspunde bine D-lui Lahovari, care 'l atinsese într'un ziar pentru unele păreri nefavorabile asupra expoziției din 1906.

— A apărut *Călimdarul dela Cluj*, pe anul 1910 cel mai ieftin călimdar pentru săteni. Ediția din acest an întrece în bogăție și frumuseță pe toate celelalte de până acum, are și o mulțime de chipuri, din cari reproducem și noi unele, *dela Boufari*. Prețul 20 fileri; a se adresa la tipografia «Carmen» în Cluj.

Institutul indigen de asigurare

Fondat la
1868

„Transsylvania“

Fondat la
1868

se recomandă pentru încheierea de
Asigurări de foc și asupra vieții, de rente, zestre pe cheltuelile înmormântării etc. în toate combinațiile și cu tarifele cele mai ieftine.

Valori asigurate:
105 milioane cor.

Despăgubiri prestate:
7 milioane coroane.

Sfaturi în toate afacerile de asigurare se dau fără nici o cheltuială.

Acușitori buni se caută în condițiuni favorabile.

Agentura generală în Cluj, Emketer 16.

Asigurări se pot face la »Economul« și la Agentura »Transilvaniei« în Cluj.

Predici pe Dumineci și serbători

vol. I. și II., legat în pânză și piele 7 cor. + 30 fil. porto
BCU Cluj / Central University Library Cluj

Institut de artă și industrie
bisericească

Rétay & Benedek în Budapesta

VI., str. Váczi utca nr. 59.

Mare magazin de tot felul de recvisite bisericesti, anume: faloane, ornate diaconesti stiehare, prapori, steaguri, potire, ciborii, cruci feșnice, candelabre, platenițe, icoane de închinat, iconostase, icoane de hram etc. cu prețuri convenabile. Listă de prețuri și proiecte despre ele să trimit cu plăcere.

Institutul nostru de sculptură, cel mai mare în țeară, pregătește: iconostase, altare, mese de proscodie, amvoane, cadre de icoane portative, sfeșnice stabile, etc. În executie frumoasă și cu prețuri echitabile.

Primim pictarea bisericilor. Pentru comande de acestea trimitem gratis un specialist al nostru la fața locului. Proiecte și preliminară de spese trimitem bucuros,
